

SZAKDOLGOZAT

Szabó Szilvia
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Nevelési Intézet Szakdidaktikai Tanszék

A magával ragadó tanulás az erdő- ben: az erdei óvodák

Konzulens: Dávid János, főiskolai docens

Belső bíráló:

Külső bíráló:

Tanszékvezető: Dr. Gombos Péter

Szerző: Szabó Szilvia

G516HU

Óvodapedagógus szak

Levelező tagozat

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	5
2. KÖRNYEZETI NEVELÉS CÉLJA, ALAPELVEI	6
2.1.Az erdei óvoda előnyei.....	11
2.2.Tevékenységek az erdei óvodában.....	11
2.3.Az erdei óvoda kihívásai és kockázatai	12
3.AZ ERDEI ÓVODA KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE.....	13
3.1.Magyarország	13
3.2.Európa.....	16
3.2.1.Németország.....	17
3.2.2.Skandináv modell.....	18
3.3.Egyesült Királyságban.....	19
3.4.Az Amerikai Egyesült Államokban.....	19
4.AZ ERDEI ÓVODA, MINT A KÖRNYEZETI NEVELÉS FŐ SZÍNTERE	20
5.ERDEI ÓVODÁK NAPJAINKBAN.....	26
5.1.Magyarország	26
5.2.Erdély.....	27
5.3.1.Norvégia	28
5.3.2.Dánia	29
5.3.3.Finnország.....	29
5.3.4.Svédország.....	30
5.4.Amerikai Egyesült Államok	31
5.5.Németország.....	31
5.6.Egyesült Királyság	33
6. KUTATÁS.....	34
6.1. Kutatási helyszín.....	34

6.2.Kérdésfelvetések	35
6.3.Kutatás módszerei	35
6.4.Eredmények	35
6.1 Összegzés	44
7. FELHASZNÁLT IRODALOM	46
8. MELLÉKLETEK	52
9. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	54

Szabó Szilvia

„Ötévesen nem angolul kell tanulni, hanem rohangálni az udvaron, a friss levegőn, lát-
szólag céltalanul, mert attól fejlődik az agyuk. Gilisztát fogdosni, bodobácsot gyűjteni,
sarazni és koszosnak lenni, rettenetesen koszosnak. Csúszni-mászni, bunkert építeni.

Világga menni” (Vekerdy,2022).

1. BEVEZETÉS

Szakdolgozatom témáját a belső intuíciómra hagyatkozva választottam. A mai, modern kor gyermekei nem élik meg az egészséges gyermekkor élményeit, melyhez tartozna a szabadban eltöltött aktív mozgás, kreatív játék, közös, önfeledt szabadidő eltöltése (B.D.T.,2019). Mint a fenti idézet is céloz arra, gyermekként a természet felfedezése és a játék a fontos, erre lehet építeni a tanulás gyakorlatát tapasztalat szerzésével. Óvodai munkám során többször tapasztaltam a környezeti nevelés jótékony hatásait, a fenntarthatóságra való törekvések jó oldalát a gyermekeknél. Ezt a módszert nem lehet elég korán kezdeni. Gyermelem születése után rövid időn belül a szabadban altattam és mindennapos volt a levegőzés. Véleményem szerint a korán elkezdett szabad levegőhöz szoktatás megalapozta a jó egészségét. 19 éve során alig lett beteg. Felelős szülőként otthon szelektíven gyűjtöttem a szemetet. Külön helyen tároltam a komposztálható, nem felhasználható anyagokat, a műanyag flakonokat, és az egyéb dolgokat. Gyermekeim példámot látva a mai napig így szelektálják a hulladékot. Ezek mind a fenntarthatóságra való nevelés egyszerű, otthon is kivitelezhető módja. A saját kis szféránkban elkezdett és gyakorlattá vált szokásokkal sokat tehetünk környezetünk egészségéért. Már az óvodába érkezőknek is van egy kevés fogalma például a szelektív hulladékgyűjtésről, a környezetvédelemről. Aktuálisnak érzem a témát, mert a mai gyermekek jobbára a virtuális világban élnek. Egyre kevesebbet töltenek a természetben és egyre kevesebb tapasztalatuk van a Földünk működésében, szennyezésében, megóvásában. Ezért is ástam bele magam jobban ebbe a témába, hogyan is lehetne, környezetünk megvédésére, megismertetésére fordítani a gyermekek figyelmét, úgy, hogy a későbbiekben felelős felnőttként ezt a tudást gyakorolják, átadhassák. Az erdei óvodák olyan speciális intézmények, ahol tapasztalás útján értik meg a gyerekek a természet működését, körforgását (Bihariné-Kanczler,2019). Ez mellett számos jótékony hatása is ismert: problémamegoldó képesség, empátia, tolerancia.

Dolgozatom fő részeiben szeretném bemutatni Magyarország és különböző külföldi országok erdei óvodáinak létrejöttét, és napjainkban való működésüket, ezzel tájékoztatva leendő és jelenlegi pedagóguskollégákat és szülőket. Összehasonlítva működésüket és különbözőségüket, kiemelve, véleményem szerinti változtatásokat magyar vonatkozásban.

Kutatásomban arra voltam kíváncsi, hogy az óvodás korú szülők, kollégáim mennyire tájékozottak az erdei óvodai környezeti nevelés működésében. Ismerik-e egyáltalán ezt a fogalmat és mit takar, mire építi oktatási stratégiáját ez a módszer. Elégedettség mutatókat is alkalmaztam a téma vonatkozásában, és érdekelt, mennyire tartják kielégítőnek a környezeti és fenntarthatósági nevelést a közintézményben.

2. KÖRNYEZETI NEVELÉS CÉLJA, ALAPELVEI

Ez az oktatási módszer azt jelenti, hogy a kisgyermeket kiviszik a hagyományos osztályteremből a természetbe, ahol gyakorlatias, tapasztalati tanulási tevékenységekkel tanulhatnak és fedezhetik fel a környezetüket. Az óvodai nevelésben minden tevékenységet átszővi a környezeti nevelés, melyek segítik a gyerekeknek megtapasztalni az őket körülvevő világot (Tárné Vencel, 2018). Ehhez hozzáértő pedagógusi támogatás szükséges. A gyerekek legfontosabb tevékenysége a játék, a munka jellegű tevékenységek és az egészséges életmód kialakítása is fontos része az óvodai életnek. A gyermek miközben felfedez, megismerkedik a szűkebb-tágabb környezetével, szülőföldjével, néphagyományokkal, szokásokkal (Tárné Vencel, 2018).

Az erdei óvoda azon az elképzelésen alapul, hogy a gyerekek akkor tanulnak a legjobban, ha lehetőséget kapnak a természet felfedezésére (Fekécs, 2022). Ez egy olyan hely, ahol a gyerekek többek között a környezetről, a helyi állatokról és az időjárásról tanulnak (Könczey, Kovács, Kovácsné, Varga, 2016). A hagyományos kisgyermekkorai neveléssel ellentétben, ahol a gyerekek strukturált környezetben, meghatározott tantervet követve tanulnak, ez az óvodatípus a felfedezésre, játékra ösztönöz. Az erdei óvodában a kültéri környezetet használják tanítási eszközként, és a gyerekeket arra ösztönzik, hogy érzékszerveik használatával és gyakorlatias tevékenységekkel tanuljanak (Balogh, B.Zsoffay, 2020). Összefoglalva, az erdei óvoda lehetőséget nyújt a gyermekeknek arra,

hogy az őket körülvevő természeti világban tanuljanak. A program azon a meggyőződésen alapul, hogy a gyermekek a játék és a felfedezés révén tanulnak a legjobban (Dobner,2020). Az erdei óvoda a kisgyermekkori nevelés innovatív megközelítése. Elősegíti a gyerekek körében az anyatermészet szeretetét és megbecsülését, valamint elősegíti kognitív, fizikai és érzelmi fejlődésüket (Bagdány, Nagy,2012).

A környezeti nevelés alapvető célja a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős egészségorientált életvitel kialakításának elősegítése, valamint az ember életminőségének javítása. Tágabban értelmezve a globális bioszféra megőrzését, fenntartását szolgálja (Péntekné-Gálosi, 1999). A körülöttünk lévő világ bajban van és erről mi, emberek tehetünk. Felhasználtuk, kihasználtuk környezeti értékeit. Az ember a természeti erőforrások hasznosítása folyamán kizsigerelte a természetet, ami egyensúlya felborulásához vezet és ez globális problémát okoz. A problémákat nemzetközi egyezményekkel, szabályozással és környezeti neveléssel lehet megszüntetni. Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja- későbbiekben: ÓNOAP- alapján megfogalmazott alapelvek szerint fogalmazhatjuk meg a környezeti nevelés célját és feladatát.

Ebbe a szabályozásba beletartoznak az egyházi, alapítványi és bármely más szervezet által fenntartott óvodák is. A helyi, önkormányzati, fenntartói dokumentumok is figyelembe veszik az ÓNOAP által előírt követelményeket és erre építik fel sajátosságait. Az Óvodai Nevelés Alapprogramja a 3–6 éves korosztály számára a Külső világ tevékeny megismerése fejezetben összegzi a környezettudatos életvitel és magatartás szokásainak kialakítására és a bioszféra megőrzésére irányuló nevelési területeket (Molnár,2015).

A környezeti nevelés alapelvei közé tartozik az élethosszig tartó tanulás. Színterei lehetnek intézményes és intézményen kívüli, megjelenik a családi környezetben és bárhol, az élet minden szintjén. Interdiszciplinárisnak kell lennie: minden tudományból és tudományágból fel kell használnia annak specifikumjait, éppen annak érdekében, hogy ily módon biztosítani tudjon egyfajta kiegyensúlyozott, sokoldalú látásmódot (Viktor,1993). Mindenképp globális és jellegű. Globálisan a világot jelentő környezeti ártalmakat, környezetkárosító hatásokat megszüntető intézkedések a jelentős lehetőségek. Helyi jellegű lehet a saját országra, városra vonatkozó. Ezekben kell megtalálni az egyensúlyt, hiszen ami lokális jellegű, az segíti a globális környezetvédelmet is (Viktor,1993). Mai világunkban az énközpontú gondolkodás helyett a csapatban való működ-

dést, gondolkodást könnyíti meg. Analitikus, mert a világot és a felmerülő kérdéseket egyrészt részekre bontva, elemezve vizsgálja, másrészt az egészet megbonthatatlan egységnek tekinti. Mindkét megközelítés stílusában különbözik, nem értékében. A tudomány a világ értelmi, a művészet pedig érzelmi töltésű megközelítése (Viktor,1993). Az értelmi és érzelmi hatások együttesen alkotják a magatartás szabályozásainak azon képződményét, amit attitűdöknek nevezünk (Havas,1993).

Attitűd:

1. Magatartás, viselkedés, modor, szellemi beállítottság, szerep.
2. Hozzáállás, viszonyulás valamihez vagy valakihez (Idegen szavak gyűjteménye).

Mint olvashatjuk, az attitűd-formálás nagyon fontos szerepet kap, már kora gyermekkorban kialakítható a természet szeretete, védelmezése. A környezeti oktatás során érvényesítjük a természet- és társadalomközpontú megközelítést (Molnár,2009). Természeti, mert élünk egy olyan közegben, melyeket a természet alkotott. Társadalmi, mert része vagyunk egy kultúrának, ahová születtünk, élünk. A kettő szorosan fonódik össze, hisz az élethez fontos elemeit a természettől kapjuk, és közösséget alkotunk. Gondolkodás- és tevékenységközpontúság jellemzi ezt a tanítási módot. Hiszen, ha kimegyünk a természetbe a gyermekkel, már a játékához is gondolkodásra készítetjük tudattalanul. Mindez megvalósulásakor ez már egy komplementáris egység. Az iskolai tanulás „komoly” dolog, hiszen egy tantervet követ a pedagógus, dolgozatokat írnak a gyerekek, felelnek. A környezeti nevelés játékokkal való telítettsége igen fontos. Pedagógiai szempontból azért, mert lehetőséget kap a funkcióöröm, a belülről vezérelt, motivált öntevékenység (Havas,1993) Fontos a nevelés színtere is. Ez lehet teremben és szabadban. A teremben folyó tevékenység is lehet élményszerű, hiszen egy „Víz Világnapján” tartott kísérletezés is tudást tud adni. Viszont a természetben, a patakban való játék, tapasztalást eredményez. Ezeket ötvözve példaértékű eseményben lehet részünk. Ha a pedagógus a fentiekben felsorolt elvek szerint ismerteti meg a világot, akkor a gyermekekből felelős felnőttek válnak.

Fenntarthatóság a környezeti nevelésnél bővebb jelentésű. A fenntarthatóságra való felkészítés egész életen át tartó tanulási és szocializációs folyamata (Czippán, Havas, Victor,2010) Tájékozott és tevékeny állampolgárok az nevel, akik kreatív, probléma-

megoldó gondolkodásmóddal rendelkeznek, eligazodnak a természet és környezet, a társadalom, a jog és a gazdaság terén és etikusán felelős elkötelezettséget vállalnak egyéni vagy közös döntéseikért, tetteikért (Czippán, Havas, Victor, 2010). Ezek az intézkedések biztosítják az egészséges környezetet és a hatékony gazdaságot a jövő számára (Czippán, Havas, Victor 2010). Ez az óvodatípus nemcsak oktatási lehetőségként szolgál a gyermekek számára, hanem a környezeti problémák megoldására is. Az olyan szabadtéri tevékenységek révén, mint a túrázás, az erdei erdők felfedezése, a kertészkedés és más, a természethez kapcsolódó tevékenységek. A gyerekek megismerkednek a fenntartható életmóddal és a környezetbarát gyakorlatokkal. Ilyen például a komposztálás, az újrahasznosítás, valamint a növények, állatok gondozása (1.kép). Az erdei óvoda az elméleti tanulás helyett a tapasztalati tanulásra helyezi a hangsúlyt, így a gyerekek összekapcsolhatják a termet a természeti környezettel. Az oktatásnak ez a formája nemcsak a természet megbecsülését segíti elő, hanem a gyerekek kognitív, szociális és fizikai fejlődését is javítja. A gyerekeket ösztönzi a kritikus gondolkodásra és önálló problémamegoldásra, ami erősíti az önbizalmukat és önbecsülésüket (Huszt, 2019).

1. kép. Fenntarthatóság. (Lukácsné; Ferencz, 2022) címlap

A pedagógusoknak is olyan holisztikus szemléletre van szükségük, hogy a környezeti nevelési feladatokat érdekesen, élményszerű módon adják elő.

Pedagógiai alapelvei közül a legfontosabb az élményközpontúság. Legyen interdiszciplináris, de akár megjelenhet önálló tárgyként is. Épüljön a helyi adottságokra, de a globális nézeteket is figyelembe kell venni. Rendszerszintű, amely átszövi az intézményi életet, mely felébreszti a segíteni akarást, nevelő hatású, empátiára, megértésre serkent. Mértékletességre, természettudatos magatartásra, a természet forrásainak megóvására nevel. A természetet is tanteremnek tekinti.

Az óvodákban, iskolákban sikeresen működik, használják a projektmódszert, mely minden fejlesztési területen bevethető (Körmöczy,2004). Kialakítása Dewey (1859-1952) elvein alapul:

- személyes tapasztalatokon alapul
- a gyermek fejlődési szükségleteit figyelembe kell venni
- a gyermeknek aktívan részt kell vennie a tanulási folyamataiban
- közösségért felelős személyt nevelünk

„Magát a módszert Dewey tanítványa és követője, Kilpatrick (1871–1965) dolgozta ki 1919-ben, azzal a céllal, hogy a gyermekek ne tudományágakra tagolt ismereteket tanuljanak, hanem a saját életükben problémáknak tartott jelenségek megismerésével, az ismeret, „a feldolgozandó anyagot” életszerűségében tapasztalhassák (Körmöczy,2004). A gyermekektől a tervszerűen elgondolt feladatok, tevékenységek önálló megoldását követeli: „a hagyományos tanterv helyett a tananyagot a gyermek érdeklődésén alapuló, életszerű feladategységek köré csoportosítja, melyek elsajátítása önállóan, az egyes tanulók fejlődési sajátosságainak, egyéni fejlődési ütemének megfelelően történt” (Bihari,2009).

Az óvodai környezeti nevelésben projektheteket tartunk meg, ami azt jelenti, hogy legalább 1héten keresztül minden nap az adott témával foglalkozunk, de vannak egynapos, szülőket is bevonó tevékenységek, megmozdulások. Ez utóbbi lehet egy adott óvodai közösség aktív, érdeklődő tagjai közül kikerülő felnőttek és gyerekek, akik például a közeli tó környékét szépítik/szemetet szednek, esetleg a meglévő padokat, asztalokat rendbe teszik. A hosszabb, hetes projektek tartozhatnak egy kiemelt naphoz/például: Föld napja, Víz világnapja/, amikor a gyermekek az intézményen belül is, ha lehetőség

van rá, az épületen kívül is megismerő programokon vesznek részt. /például: Vízmű látogatása/ A fentebb említett Újrahasznosítás Világnapja is nagyon jó lehetőség projekthez tartani a közoktatási intézményekben. Ez egy olyan komplex, minden tevékenységi körre kiterjedő foglalkozás lehet, ahol gyermekeinknek megtaníthatjuk a fenntarthatóság fontosságát (Lukácsné, Ferencz; 2022).

2.1. Az erdei óvoda előnyei

A környezeti nevelés az erdei óvodák alapvető eleme (Jantnerné,2017). A szabadtéri tevékenységekben való részvétellel a gyerekek megszeretik a természetet, és megtanulják annak megőrzésének fontosságát. Emellett megértik az összes élőlény összekapcsolódását, ami elengedhetetlen a hosszú távú környezeti fenntarthatóság szempontjából. Ez az oktatás segít a gyerekekben a környezet iránti felelősségtudatot kialakítani (Sándor, H., &Daniel;2009). A fenntarthatóság egy másik fontos szempont, amelyet az erdei óvodákban hangsúlyoznak. A gyerekek megtanulnak felelősségteljesen és tisztelettel viselkedni a természettel szemben az olyan fenntarthatósági irányelvek gyakorlásával, mint a hulladékcsökkentés, újrahasznosítás, és az anyagok újra hasznosítása. Azáltal, hogy ezt a környezettudatosságot már fiatal korban kialakítják, a tanulók környezettudatos állampolgárokká válnak. Ezen túlmenően a pedagógia alapvető szerepet játszik a gyerekek képességeinek fejlesztésében, és az erdei óvodák egyedülálló tanulási élményt nyújtanak (Ida, SM és Ágnes2018). A szabadtéri környezet lehetőséget nyújt a gyermek fizikai, érzelmi és kognitív fejlődésének elősegítésére. A tanulók felfedezés, kísérletezés és megfigyelés útján tanulnak, ami jelentősen gazdagítja a tanulási élményt (Havas, Széplaki, Varga,2004).

2.2. Tevékenységek az erdei óvodában

A környezeti nevelésen keresztül a gyerekek megismerik a természeti világot és a hozzá való viszonyukat (Molnár,2020). Ez a tanterv a természettudományokat, matematikát, a nyelvművészetet és a társadalmi tanulmányokat olyan szabadtéri tanulási tevékenységekkel integrálja, mint a természetjárás, kertészkedés és az állatok megfigyelése. Miközben a gyerekek kapcsolatba kerülnek a környezetükkel, kialakul bennük a természeti világ és annak lakói iránti tisztelet és megbecsülés érzése. A fenntarthatóság az erdei óvodai nevelés fontos eleme (Tárné,2019). A gyerekek megtanulják a természeti

erőforrásokkal való takarékoság, a hulladékcsökkentés és a környezettel való harmonikus élet fontosságát. Az olyan tevékenységeken keresztül, mint a komposztálás az újrahasznosítás és az energiatakarékosság, a gyerekek megértik, hogy milyen szerepet játszanak a bolygó megőrzése a jövő generációi érdekében. Az erdei óvodában a pedagógia középpontjában a játékalapú tanulás és a gyerekek által vezetett felfedezés áll. A pedagógusok facilitátorként működnek, a gyerekeket a tapasztalatok felé terelik, és szükség esetén támogatást nyújtanak (Tóth-Mózer,2022). A szabadtéri játékokra helyezik a hangsúlyt, lehetővé téve a gyerekek számára, hogy kapcsolatba kerüljenek a természettel, és strukturálatlan felfedezésben vegyenek részt a kreativitás, a kíváncsiság és a problémamegoldó készség ösztönzése érdekében. Tehát, az erdei óvoda egyedülálló megközelítést kínál a kisgyermekkorai neveléshez, hangsúlyt fektetve a környezeti nevelésre, a fenntarthatóságra és a gyermek vezérelt felfedezésre. Az erdei óvoda tanterve és tevékenységei elősegítik a természet egész életen át tartó szeretetét, és arra ösztönzik a kisgyermeket, hogy környezettudatos állampolgárrá váljon (Leskó,2017).

2.3. Az erdei óvoda kihívásai és kockázatai

Az erdei óvoda egyik legnehezebb aspektusa, hogy nagyfokú elkötelezettséget és tudást igényel a pedagógusok és a gondozók részéről (Molnár,2009). Ez nem csak a környezeti nevelés és a fenntarthatóság erős megértését jelenti, hanem azt is, hogy a pedagógia összetettségét a szabadtéri környezetben kell eligazodni (Major,2012). Ha nincs világos elképzelés arról, hogyan kell felépíteni a tanórákat és a tevékenységet, a gyerekek elveszíthetik a figyelmüket vagy elszakadhatnak, ami kihívást jelenthet a fejlődésük és jólétük szempontjából (Pálfi,2010). Az erdei óvoda másik kihívása, hogy a természetnél fogva kockázatos. A gyermekek számos környezeti veszélynek vannak kitéve, beleértve a természeti katasztrófákat, mint például a viharok, erdőtüzek, valamint a veszélyes vadon élő állatokkal való találkozás lehetőségét. Bár ezek a kockázatok gondos tervezéssel és felügyelettel minimalizálhatók, fontos, hogy a szülők megértsék, a szabadtéri oktatásban mindig van egyfajta bizonytalanság. E kihívások ellenére az erdei óvoda továbbra is értékes és hatásos megközelítése a kora gyermekkorai nevelésnek (Molnár,2009). Azáltal, hogy lehetőséget biztosít a gyermekek számára a természeti világgal való kapcsolatteremtésre, a fenntarthatóság megismerésére és az alapvető életvezetési képességek fejlesztésére, segíthet megalapozni egy egészségesebb és teljesebb jövőt mind az egyének, mind a bolygó egésze számára (Mihály,2007)

3. AZ ERDEI ÓVODA KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE

Az erdei óvoda fogalma: egy olyan különleges pedagógiai módszer, amely ötvözi a gyermeki játékosságát, a tanítás, tanulás lehetőségét a nevelési intézmény székhelyétől különböző helyszínen. Ezek olyan helyek, amelyek alkalmazkodnak a helyi sajátosságokhoz, természeti, kulturális, szociokulturális körülményekhez (Erdei Óvodai Minősítés, 2013; Bihariné és Kanczler, 2019). Itt a gyerekek játékos módon, cselekedtetésen alapuló tevékenységek között tapasztalhatnak a korosztályukhoz alkalmazkodva. Egész napos vagy bennlakásos módon valósulhat meg, amely élménypedagógián és a komplexitáson épülő tapasztalatszerzésen alapul. Az élmény kiindulópontja lehet az érdeklődés kialakulásának, cselekvésnek majd a tanulásnak, tudásvágynak és a további kihívások keresésének. Az élménypedagógia lényege pedig az, hogy az értelmet és az érzékeket pezdítse meg (Erdei Óvoda Minősítés, 2013). Egy olyan természetes tanulási környezet, amely az utóbbi években világszerte egyre népszerűbbé vált (Ida, SM és Ágnes, 2018). Ez az innovatív oktatási megközelítés a szabadtéri játék, a gyakorlati felfedezés és a környezeti nevelés fontosságát hangsúlyozza (Saly, 2016). A tanterven alapuló tanulás a természetben történik, lehetővé téve a gyermekek számára, hogy mély és tartalmas kapcsolatot alakítsanak ki az őket körülvevő természeti világgal (Saly, 2016).

Az erdei iskolák és óvodák módszertani sajátosságai csak annyiban térnek el, hogy más korosztályt céloznak meg, illetve a korosztályhoz illő tapasztalási módokkal segítik a pedagógusok a gyermeki fejlődést. Létrejöttét tekintve először az erdei iskolákat alapították, de rövid idő elteltével rájöttek a szakemberek, hogy a kisebb korosztály fejlődéséhez is nagyban hozzá lehet járulni ezzel a nevelési módszerrel. Így teljesen nem lehet és nem is kell különválasztani ezt két intézményformát, hiszen mindkettőben nagyfokú környezeti nevelés folyik.

3.1. Magyarország

1777-ben, az első állami iskolaügyi szabályrendszer megjelenésekor, hazánkban szó szoros értelmében még nem tekinthető tantervnek, hiszen nem tájékoztatnak az oktatott anyag tartalmáról (Havas, Fehér, 1996). Bár itt is szó volt már a tisztaság fogalmáról, a tisztálkodás előnyeiről, ha a tanító jó példával jár a gyermekek előtt. Szemléletes, az

adott helyzethez kapcsolódó példákkal ismertették meg a gyerekeket a természet különböző érdekességeivel (Havas, Fehér, 1996).

Ez a korszak 1868-ig tartott, amikor megjelentek az életképes, polgári iskolák, melyek már saját tantervvel, tankönyvekkel rendelkeztek (Havas, Müllerné, 1996). Ezek a tankönyvek már témakörök köré csoportosították a környezeti nevelés tudnivalóit. (például: ember, falu, város, az ember környezetének élővilága) 1868-1954 között a gyerekek legfőbb tankönyve az olvasókönyv volt, amely tartalmazta a környezeti neveléshez sorolható ismereteket. (Havas, Müllerné, 1996). Az első óvodai törvény, az 1891. évi törvény XV. cikkelye a kisdédóvást államilag szabályozta, az óvodáknak egészségügyi, szociális és nevelési funkciót adva. A törvényt miniszteri utasítás követte, amely egyértelműen meghatározta a környezetismeret tartalmát (Felkai, 2002). 1906-ban ünnepelték először a Madarak és Fák napját, és ekkor jelentek meg az erdei iskolák előfutára is (Kovátsné, 1998; Schróth, 2004; Kováts-Németh, 2010).

A következő nagyobb mérföldkő hazánk erdei oktatásának történetében, hogy 1908-ban Mátyásföldön úgynevezett reform-nevelőintézet létesült (Hortobágyi, 1993). Itt fizikai termelőmunkával és az ipari, kereskedelmi tevékenység végzésével társult, ahol nem az egyén áll a középpontban, hanem a közösség. A két tanév között csak három hét szünet volt, a többit munkával töltötték a gyerekek. Ugyanekkor, Szombathelyen is létrehoztak egy bennlakásos módszerrel működő erdei iskolát. A gyógyászati funkcióján kívül a gyerekek oktatása és nevelése volt a cél. 1917-től Sopron erdős területén működött a Manninger Erdei Iskola az államosításig. Ez a terület a sajátosságai miatt alkalmas a gyógyulásra, tanulásra, tanításra is (Hortobágyi, 1993). Ezeket az intézményeket szabadlevegős vagy szabadég-iskolának nevezték (Hortobágyi, 1993). 1928-ban Brunszvik Teréz nyitotta meg az első óvodát, ahol beszélgetésekkel sajátították el a környezetükre vonatkozó ismeretüket (Komjáthy, 2012). Szemléltető oktatással növelték a „tanítás” hatékonyságát. Wargha István, az első óvóképző intézet igazgatója kiemelt figyelmet fordított a környezeti oktatásra (Demeter, Nevigyánszky, 2020). Felismerte az óvodás gyermekek nagyfokú mozgásigényét és ennek kielégítésére a kerti munkát tartotta legalkalmasabbnak, gyerekméretű szerszámokkal. A felsorolt példák alapján nyugodt szívvel kijelenthetjük, a 20. század elején hazánk az élen járt a reformpedagógiai törekvések megvalósításában. Ebben az időben, több hasonló jellegű erdei iskola nyílt Magyarországon (Bihariné- Léglér).

1948-ban megjelent a Gyermeknevelés című szaklap, ami már részletesebben kitér a környezeti nevelés módszertanára (Kéri,2002). Az elkövetkező évtizedekben már nagyobb figyelmet fordítottak a környezeti megfigyelésekre. Ekkor az óvodapedagógusoknak is terveket kellett készíteni a foglalkozásokról. Új fejezete nyílt az erdei iskolák fejezetében, hogy 1954-től tanulással egybekötött gyermeküdültetési rendszert vezettek be, Ide az ország különböző pontjairól érkező gyermeke,21napos turnusokban. Alapvető célkitűzése az lépést tartani a tanulók iskolai tanítási napok kihagyása miatti számottevően nem maradjanak le otthoni társaiktól (Hortobágyi Katalin,1993). Az 1960-as években is egyre jobban előtérbe került a környezet, sétákkal felfedeztetett élményekkel, tapasztalásokkal segítették a gyermekek ismeretét. Itt még megemlíteném a speciális úttörő táboroztatásiformákat is, Például a „kisdobos-programot” (Pap,2002). Ez, 4éven keresztül valósult meg,1982-1986 között, Csillebércen. Kéthetes programok voltak, a szociális vagy kulturálisan hátrányos helyzetű településeken élő gyermekek számára. Saját osztállyal, saját tanítóval, csillebérciek 3fős csapata segítette az ottani munkát (Hortobágyi,1993:23.o). 1971.szeptember elsején lépett hatályba az új Óvodai Nevelési Program (Bihariné-Kanczlerné). Ennek 3. fejezetében találjuk az egészséges életmód kialakítására vonatkozó alapvetéseket, amelyek magukban foglalják a környezetvédelmet és a környezettudatos magatartás megalapozását (Pásztor, Kiss,2023). Magyarországon az 1980-as évek végéig elsősorban az Országos Pedagógiai intézet (OPI) és az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal (OKTH) volt a felelőse a környezetvédelmi oktatásnak és nevelésnek (Kárász,2015). Ekkor még viszonylagos elzártág jellemezte országunkat. Ebben az évtizedben elkezdődött a környezet- és természetvédelmi központok kiépítése (Kárász,2015). 1981-től a környezetvédelmi nevelést kiterjesztették az óvodáskortól az iskoláskor végéig, bevonva a tanórai és a tanórán kívüli nevelési területeket is (Győri, Mosolygó, 2018). 1989-ben kiadták a módosított változatot, melyben „A környezet megismerésére nevelés” címet viselte. Az erdei iskola, óvoda mozgalom hazánkban épületen kívüli módszerként jelent meg az 1980-as években külföldi mintákra Lehoczky János úttörő munkája nyomán. Az Országos Erdei Iskola Egyesület második elnökeként, pontosan fogalmazó pedagógus, előadásaival, könyveivel megalkotta a magyar szemléletmódot, a környezeti nevelés új szemléletét, gyakorlatát (Lehoczky,1999).

Az 1990-es években megerősödtek és aktívabbá váltak a környezeti neveléssel foglalkozó társadalmi szervezetek (Schróth,2015). A pedagógusok és a szakemberek be-

kapcsolódtak a nemzetközi vérkeringésbe.1998-ban megjelent a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia annak érdekében, hogy Magyarországon a környezeti tudatformálás eredményeképpen a természeti és emberi környezet állapotában tartós és megalapozott javulás következzen be (Schróth,2015). Ezeket később 2003-ban, illetve 2010-ben felülvizsgálták és újabb fejezetekkel, javaslatokkal egészítették ki (Vásárhelyi, Viktor, 1998, ;2003 és Vásárhelyi,2010).1999-ben mondták ki konkrétan, hogy a természetköz-pontú környezeti nevelést ki kell egészíteni a gazdaság és a társadalom, tehát a fenntart-hatóság egyéb kérdésköreivel (Schróth,2004). A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács 2012-ben fogalmazta meg a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024 című dokumentumot, mely a fenntarthatóságra nevelés kereteit szabja meg hazánkban az elkövetkező évekre.

3.2.Európa

A mai erdei iskola elődjének tekinthetjük az 1900-as évek elején alapított reformpe-dagógiai irányzatok nyomán létrehozott, a tanteremi egyhangúságtól elrugaszkodott kezdeményezéseket, valamint az iskolaszanatóriumokat, szabad levegős iskolákat/kerti iskola, erdei iskola stb. Ez a beteg gyerekek, illetve különböző megbetegedésektől ve-szélyeztetettek számára jöttek létre (Hortobágyi,1995). Az első erdei iskolának a Berlin melletti Charlottenburghoz tartozó grünwaldi erdőben 1904-ben létrehozott iskolát tart-juk példája Európa szerte, így Magyarországon is és még az USA-ban is ezt vették ala-pul (Hortobágyi,1993). Ezek az erdei iskolák a természetben, a szabad levegőn való tartózkodásnak az egészségre gyakorolt pozitív hatásait tartották szem előtt. Nem kellett sok időnek eltelnie ahhoz, hogy felmerüljön az igény a hagyományos iskolától eltérő helyszín adta lehetőségek kihasználására. Az új ismeretek elsajátításához a pedagógu-soknak új módszerekere volt szükségük a terepen való oktatáshoz. (Lehoczky,1999). Az első világháború kissé visszafogta ezt a törekvést, így megrekedt, aztán az 1920-as évektől újra erőre kapott.

A természet- és életközeli nevelés meghatározó reformpedagógiai alternatívája, me-lyet Celestin Freinet, francia néptanító alkalmazott elsőként (Kissné,2022). Freinet pe-dagógiai alapvetései, nevelési gyakorlata a 20. század közepétől nemzetközi mozga-lommá szélesedett ki. A világ számos országában alkalmazott jógyakorlattá vált, és szel-lemisége átörökítésre talált a 20.-21. század fordulóján kibontakozó pedagógiai tanulás-

elméletben (Kissné,2022). Iskolájában a tanító nem tanított, hanem a gyerekekkel műhelymunkát folytatott. Freinet (1896-1966) francia származású tanító és reform pedagógus. Az első világháborúban szerzett, tüdőlővése következtében gondolta ki új módszerét. Mivel betegsége nem tette lehetővé a tanórán a folyamatos beszédet, ezért más módszert alkalmazott. Kivitte a gyerekeket a szabad levegőre és hagyta őket tapasztalni. Megfigyelte, figyeltette a környezetüket: állatokat, növényeket, mesterembereket. Ezután visszamentek a terembe, ahol feldolgozták az élményeket, tapasztalatokat. A tanterem berendezésén is változtatott, a tanári asztal a terem közepére került. Körbejárhatták a gyerekek, szemléltetés helyszíne lett. A tanítványok írásaiból újságot szerkesztettek, melyeket később tankönyvekként funkcionáltak.¹

Freinet pedagógiájának alapelvei:

- természetközelség
- életközelség
- szabad önkifejezés, játékos munkálkodás

Freinet pedagógiájának három fő jellemzője:

1. " Kísérletező tapogatózás": fontos szerep jut a gyermek kíváncsiságának, a felfedezési tanulásnak. A tanulási folyamat eredménye nem a verbális ismeret, hanem a tapasztalat, ami igazi tudáshoz vezet (Farkas,2010).
2. Szabad önkifejezés: Minden gyermek magába hordozza kibontakozásának, önmegvalósításának csíráit. A nevelő teremtsen olyan légkört, amelyben a gyermek szabadon megnyilvánulhat, kifejezheti gondolatait, érzéseit (Farkas,2010).
3. Tartalmas közösségi élet: a közösség elfogadja másságot, hagyja érvényesülni az egyéni sajátosságot. A közösen végzett munka együttműködésre, kölcsönös segítségnyújtásra nevel (Farkas,2010).

3.2.1.Németország

1968 óta léteznek erdei óvodák, de csak 1993-ban jegyezték be hivatalosan az állami támogatások miatt. Azóta az évek folyamán több száz ilyen intézmény létesült, napjainkra elérte a másfél ezret. Nagy részük ötvözi az erdei és hagyományos óvodai ellátást, ahol a délelőtti órákat a szabadban töltik a gyerekek, a délutánokat pedig bent.

3.2.2.Skandináv modell

Az erdőóvoda gyökereit Dániában kell keresnünk, ami visszanyúlik az 1700-as évekhez (Balogh, Zsoffay ,2020). Dániában ez a „friluftsliv-nek”, azaz friss levegő életpolitikájának része, amely Jane Williams-Siegfredsen Understanding the Danish Forest School Approach című könyve alapján három szakaszra tagolható (Williams-Siegfredsen, 2011/2017).

Az *első szakasz* az 1700-as években kezdődött, a természeti elemekkel folyó harc esztétikai élményszerzéssé alakult át. Rousseau filozófiájának sokat köszönhet az erdőben, természetben töltött idő (Balogh, Zsoffay, 2020).

A *második szakasz* az 1800-as évek végi ipari forradalomnak volt köszönhető. Nagyon sok ember került be a városokba munkájuk miatt. A fizikai terhelésük volt, mégis a jó levegőt, zöld környezetet nélkülözniük kellett. Ezért is találták ki a munkaadók, hogy a családokat kisebb kirándulásokra viszik a közeli természetbe (Pásztor, Kiss,2023). Ezek a kimozdulások sokat segítette javítani az emberek hangulatán, a napi stressz leküzdésében. Az egészségügyi szakértők a falak közé szorult lakosságnál észrevettek testi-lelki problémákat. Ezeket a természet közelségével próbálták orvosolni. Óvodák és szanatóriumok jöttek létre a betegek és a kisgyerekek részére, a friss levegőn tisztább, egészségesebb környezetben élhessenek. Froebel, német aktivista hatására Soren Sorensen 1854-ben megnyitotta játszó-és előkészítő óvodáját (Williams-Siegfredsen,2017). Azt vallotta, a 4-5éves gyerekeknek nem a levegőtlen tantermekben van a helyük, hanem a természetben tapasztaljanak.1901-ben elindult az állami óvoda is, ahová igyekeztek becsempészni egy kicsit a természetből. Nagy, felásható területet kapcsoltak hozzá, tyúkokat, kacsákat tartottak. Így lehetőséget biztosítottak a munka jellegű tevékenységekhez is.1943-ban John Bertelsen - egyike az elsőként képzett férfi óvodapedagógusoknak, kalandjátsszóteret terveztetett a koppenhágai Emdrup Banke-ben (Williams-siegfredsen,2017). Létrehozott egy szemetes játszóteret, ahová összehordtak öreg fákat, kopott eszközöket, ahol a gyerekek a saját fantáziájukat felhasználva építettek, játszhattak. Ezzel lefektette a játszóter-pedagógiáját, amelyet lemásoltak, továbbfejlesztettek más országok is.1952-ben Ella Flatau vándorló óvodát/vandrebornehave/indított (Ba-

logh, Zsoffay,2020). Ez olyan mozgalom, ahol a kijelölt napokon egy gyűjtőhelyen gyülekeznek a gyerekek és közösen indulnak a természetbe, ahol egész napjukat töltik.

A *harmadik szakaszban*, az 1970-es években ismét a természet került előtérbe. A világ energiaválsága és a természettől újra eltávolodó emberiség rájött a fontosságára. Ez a változás napjainkban is tart, egyre fontosabbá válik a szabad levegőn történő mozgás, tanulás és annak pozitív hatásai(Balogh,B.Zsoffay;2020)

3.3.Egyesült Királyságban

Az ország oktatási rendszere a nemzeti alaptantervre épül, mely tartalmazza a környezeti vonatkozást is (Saly). Több mint hatvan éve végzi Angliában a Field Studies Council (<https://www.field-studies-council.org>). 1909-ben egy tanulmány nyomán készítették egy kísérleti projektet, ahol a kisgyereknevelők és az óvodapedagógusok heti foglalkozásokat vezessenek az őket körülvevő természeti helyeken. 2012óta már szervezett kurzusokon keresztül is oktatják (Kovács,2018).

3.4.Az Amerikai Egyesült Államokban

Az amerikai erdei óvodát Erin Kenny alapította 2007-ben, Robin Rogerssel a német Wildkindergarten mintájára (2.kép). Nem volt tantervük még, csak arra próbálták ösztönözni a gyerekeket, hogy a természetben található lehetőségeket találják meg, használják ki. Erin tanulmányutakon vett részt, hogy fejlessze tudását a világ számos pontján, publikációkat, könyveket adott ki” A gyerekek nem pattannak le a falakról, ha eltávolítjuk a falakat! Erin Kelly, az AFKA alapítója” (<http://www.forestkindergartenassociation.org>)

2. kép

American Forest Kindergarten Association

Ezenkívül még más szervezetek is léteznek: North American Association for Environmental Education. Az 50 éves múlttal rendelkező szervezet is azzal a céllal dolgozik, olyan világot teremtsen, ami az évszázad sürgető környezeti és társadalmi problémáit csökkentse.” A korai gyermekkori környezeti nevelés holisztikus fogalom, amely magába foglalja a természeti világ ismeretét, valamint az érzelmeket, hajlamokat és készségeket” (NAAEE, 2016, 2. oldal).

4. AZ ERDEI ÓVODA, MINT A KÖRNYEZETI NEVELÉS FŐ SZÍNTERE

A környezeti nevelésről mondhatjuk azt, társadalmi szinten minden nevelés környezeti is, csak más aspektusból. Fogalmának keletkezését pontosan nem tudjuk, mert nincs megegyezés, ki, mikor használta először és közmegegyezés sincs róla (Doba,2011). Hazánkban 1980 óta használják, amely későbbiekben a fogalom kibővülését is jelenti: a környezetvédelemre, természetvédelemre, fenntarthatóságra hívja fel a figyelmet (Doba,2011). Az 1970-es évek körül vált életően fontossá ez a fajta nevelési módszer, hiszen a természeti katasztrófák, a Föld kizsigerelése láthatóvá vált a szakemberek, pedagógusok számára. Az első ENSZ környezetvédelmi világkonferencia, melyet 1972-ben Stockholmban tartottak, azt javasolta, a környezeti nevelést minden ország ismerje el és támogassa (Faragó,2018). 1975-ben az UNESCO és az ENSZ Környezeti Programja (UNEP) elindította a Nemzetközi Környezeti Nevelés Programot (International Environment Education Program, IEEP). A későbbi fejlesztések a képzéssel egészítették ki céljait és a fenntartható fejlődés koncepcióját (Kassas, 2002).

1975. Belgrádi Charta az ENSZ első környezet neveléssel foglalkozó dokumentuma. Ez fogalmazta meg először a tudatosság, készség, részvétel, attitűd, ismeret mai napig használt rendszerét (Kószó,2002).

1977-ben, Tbiliszi-ben az UNESCO konferenciáján tudatosodott a környezetvédőkben és a világ nevelőiben, a környezeti problémák megoldásához elengedhetetlen a nevelés és a környezetvédelem összefogása nélkül. Záródokumentumuk a mai napig a környezeti nevelés irányadója (Csapó, Viktor, Albert,2000).

1992-ben, Rio de Janeiro-ban az ENSZ konferenciáján elfogadták az alapelveket, melyeknek három alappillérre épül: környezeti, gazdasági és szociális (Doba,2011). 2002.december 20-án, szintén ENSZ konferenciáján 2005-2014 közti időszakot a „Fenntarthatóságre nevelés” évtizedének nyilvánította: az oktatás minden szintjén és formájában a fenntarthatóságra és a környezet- és egészségvédelemre fektessék programjukat (Krakker,2016). A „legfiatalabb” zöld jeles nap az Újrahasznosítás világnapja. 2019. március 18-án tartották először. Célja, hogy felhívja a figyelmet az újrahasznosítás fontosságára (Lukácsné-Ferencz,2022).

Minden ország környezeti, nevelési, oktatási gyakorlatát az oktatási dokumentumok szabályozzák. A Nemzeti alaptantervek tartalmazzák a tanulás tartalmát és követelményeit (Kaposi,2012). Ezekből helyi tantervek készülnek, és itt található a környezeti nevelés és fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatát kifejtő fejezetek. Az, hogy önálló tárgyként jelenjen meg vagy beépítve más foglalkozásokba, a pedagógus nyitottságán és komplexitásán múlik.

A környezeti nevelés helyi sajátosságokra épül: külső, természeti környezet/víz, föld, levegő, állatok. /, épített (ember alkotta) környezet/épületek, hulladékkezelés/, belső világ/egészséges életmód, táplálkozás, mozgás/ és a személyes környezet/mentálhigiéne, önértékelés, énkép/ (Havas,1994).

Az erdei óvodai nevelésnek külön szabályozott kritériumrendszere van (Saly,2016). Magyarországon, az ÓNOAP által előírt szabályok követése szükséges. Ezen kívül minősítési eljárásokon kell megfelelniük. Ezeket az erre szakosodott Szakmai Testület bírálja el.

„Az erdei iskola, mint sajátos nevelési, tanulásszervezési szintér csak akkor válhat a közoktatás szervült részévé, ha biztosítható, folyamatosan garantálható az egyedi pedagógiai értéke. Az erdei iskola minőségét az adja meg, ha éppen az, ami. Azaz pontosan megfelel a szakma által elfogadott meghatározásnak. Teljesíti azokat a kritériumokat, amelyek elkülönítik más formáktól. A szervező, a megrendelő és a szolgáltató így ugyanazt érti rajta, nem keletkezik félreértés, nem csalódnak egymásban a programot nyújtók és a fogadók. (Lehoczky János¹ Erdei óvoda minősítés dokumentumai 2013,5pp)” Vagyis, mindig minőségi szolgáltatásban részesüljenek az igénybe vevő nevelési-oktatási intézmények, egyesületek. Egységesíti az országban résztvevő szolgáltatók rendszerét, az önfejlesztés lehetőségét adja meg. A megjelenő pénzügyi források, hogy azokhoz a szervezetekhez kerüljenek, amelyek kompetensen fel tudja használni. A minősítést a szolgáltató kezdeményezheti. Az elbírálás a Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége (a továbbiakban: KOKOSZ) hatáskörébe tartozik. Látogató szakértők a Szakmai Testület (SZT) tagjai. Az eredményt az Érdekegyeztető Tanács hozza meg, a látogató szakértők és a SZT értékelése alapján. A minősítő eljárás fő területei: a szakmai programok és az infrastrukturális, szervezeti feltételeire terjed ki. Sikeres minősítés esetén az erdei óvodák négy évig a „MÓKUS” védjegyet használhatják. Az elbíráló művelet még több egyéb kritériumnak kell megfelelnie: az étkeztetés biztosítása, szociális felkészültség mellett, még kiterjed a csoportlétszáma, idejére, foglalkozások témájára, helyszínére, eszközigényére is. ¹ (Erdeti óvoda minősítés dokumentumai,2013,5-17pp). A minősített intézmények (erdei óvodák, iskolák) megtalálhatók a KOKOSZ honlapján, ahol magas kvalitású természeti élményben lehet része bárkinek.

Az erdei óvodai nevelés mellett az „általános” óvodáknak is léteznek különféle természeti minősítése. Bármelyik intézet pályázhat a „Zöldóvoda” vagy „Madárbarát Óvoda” címre.

3. kép: Zöld Óvoda minősítés logója

(forrás: <https://images.app.goo.gl/phSH9qPomrEosqHL8>)

A Zöld Óvoda programot a környezetvédelemért és a közoktatásért felelős tárca hozta létre 2006-ban (Könczey-Kovács-Kovács-Varga,2016,7pp). Külön és közösen is támogatja az intézményes környezeti nevelést az óvodákban. 2005 végére egy szakmai csoport kialakította a 20 pontból álló kritérium- és indikátorrendszerét. 2006 tavaszán meghirdette a két tárca a Zöld Óvoda programot (3.kép). Ezt a címet elnyerő intézmények a környezeti nevelés terén végzett munkájukért kapják ezt a címet. Munkájukat kétféleképpen végezhetik: az egyik, hogy saját tapasztalataikra, ötleteikre támaszkodva végzik a szakmai tevékenységet. A következő lehetőség az, hogy más köznevelési intézménnyel karöltve egyenrangú társai a fenntarthatóságra nevelésben, segítséget nyújtva a cím megszerzéséhez.

Munkájukat kétféleképpen végezhetik: az egyik, hogy munkájukat függetlenül, saját ötleteikre, tapasztalataikra támaszkodva végzik a szakmai tevékenységet. A másik pedig az, hogy más, köznevelési intézménnyel karöltve egyenrangú társai a fenntarthatóságra nevelésben és a másik óvodának segítséget nyújt a cím megszerzéséhez (Könczey- Kovács- Kovács- Varga 2016,11pp). A Zöld Óvoda címmel rendelkező óvodák esetében a helyi pedagógiai program kiemelten kezeli a környezeti nevelést (Pásztor, Kiss,2023). Napjainkban több mint ezer óvoda büszkélkedhet Zöld Óvoda címmel.

4. kép: Madárbarát Óvoda minősítési logó

(forrás : <https://images.app.goo.gl/4aXd27N4ZjVPT4Js8>)

A Madárbarát Óvoda (4.kép) is ehhez a témakörhöz kapcsolódik. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület hozta létre ezt a címet, amelyhez az év bármely időszakában lehet csatlakozni. Megszerzéshez elég a programhoz tartozó csomag megvásárlásától számított három hónapon belül tájékoztassa az irodát az elért madárvédelmi eredményekről. A kiértékelést követően az intézmény megkapja az elismerő táblát.

Napjainkban egyre fontosabbá válik a gyermekek természetközeli nevelése. Minden országban megtalálhatók a környezeti nevelésért felelős szerveződések, melyek hasonló pedagógiai módszerekkel tapasztaltatják meg az élményeket. Hazánkban is működnek alternatív intézetek. Montessori és Waldorf pedagógiájú intézmények módszerei nagyon hasonlítanak a skandináv módszerekhez. A Waldorf pedagógia Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Feladatának tartja a gyermek egészséges életvitelének előkészítését. Mivel az óvodás korú gyermek nem tud nem utánozni, ezáltal a tanulás legfőbb formája az önkéntelen figyelem által vezérelt utánzás.

A természetközpontú szemlélet átszövi a mindennapokat. Alap célkitűzései között szerepel, hogy tudatosságot és érzékenységet alakítson ki a gyermekek szemében életkoruknak megfelelően, széleskörű tapasztalatokra tegyenek szert a környezettel és problémáival. Folyamatosan, indirekt módon nevel a természet szeretetére, megbecsülésére. Montessori pedagógiájánál a környezeti nevelés kozmikus nevelés néven található. Ez kiterjed a biológiai, fizikai, kémiai, környezetismereti területekre is. Mindenről beszél-

hetünk, ami körülvesz minket. Saját maga által kifejlesztett eszköztárból válogathat a pedagógus, a kívánt célok eléréséhez. Montessori hitvallásának lényeges eleme, hogy kihangsúlyozza az ember helyét a világban (Zalai Waldorf Óvoda, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, 2023).

” Minden gyermekben megvan a cselekvési vágy és a világmindenség megismerésének igénye, csak annak kibontakoztatását kell elősegíteni.” Maria Montessori.

Természetesen és nem utolsósorban vannak még az önkormányzatok által fenntartott óvodák és az erdőgazdaságok által fenntartott erdei óvodák, iskolák. Az úgynevezett állami intézményekben az ÓNOAP által kiadott rendelet szabályozza a környezeti nevelést, külső világ megismerése néven. Tapasztalataim alapján fontos szerepet kapnak a szemléltető kísérletek is. Itt, inkább bemutatás történik, kevés a tapasztalat által megszerzett élmény. Sajnos napjainkban már falun is egyre kevesebb az állattartó gazdálkodás, így az ott nevelkedő gyermekeknek is kevés fogalmuk van. Agglomerációk között a környezeti nevelés azonos elveken történik/ÓNOAP által előírt szabályok alapján/, viszont különböző, helyi adottságokat kihasználó lehetőségeket kitalálni. Falusi óvodában dolgozva egy almaszüreten vettünk részt a gyerekekkel. Élvezetes délelőtti program volt a sorok közt kocsikázni és a karnyújtásnyira lévő almákat leszedni. Jelenleg, városi óvodában dolgozom. Madarak és Fák napja alkalmából egy gyöngybagolymentő-szolgálat szakembere lesz a vendégünk. Véleménye szerint nagyon érdekes tapasztalás lesz. Ha kevésnek találjuk a programokat nagyon jó lehetőség az erdei óvodai program. Hazánkban általában 1-1napos tapasztalási lehetőséget biztosítanak az óvodáknak, családoknak. Mint látjuk, nagyon sokféle lehetőség, eszköz létezik a tudatos környezeti neveléshez, érzékenyítéshez.

5. ERDEI ÓVODÁK NAPJAINKBAN

5.1.Magyarország

A hagyományos óvodák is nagy figyelmet fordítanak a nevelés ezen részére, természetesen száma:82! Az ország különböző tájegységein található egységek programja a környezetiükre jellemző lehetőségeket kihasználva magas szintű nevelést adnak át. Ezek a lehetőségek lehetnek rövid időtartalmúak-egy délelőtti-és hosszabb is-akár egy hetes is-ahol nagyrészt projekttervekkel készülnek a pedagógusok, figyelve a gyermekek korosztályos differenciálására.

Farm-alapú Nevelésért Egyesület

Ezen kívül még találhatók különböző egyesületek, akik szintén a gyerekek környezeti nevelését tűzték ki célul. Ilyen a Farm -alapú Nevelésért Egyesület, akik Rudolf Steiner pedagógiáját tartják szem előtt és ezt alkalmazva foglalkoznak a gyerekekkel. Minden tagjuk valamilyen formában kapcsolatba került a környezeti neveléssel. Valaki életében az irodai munka mellett kikapcsolódást a természet közelsége jelenti. Valakit a saját gyermeke születése után választotta az épített környezet helyett a természetet. Ezt a pedagógiát saját hitvallásuknak tekintik, ám az eredeti elképzelést újra formálták. Ezzel segítik a farm-pedagógiai Waldorf-szemlélet megerősödését és elterjedését hazánkban. A szélsőséges időjárástól eltekintve a pedagógusok szorgalmazzák, hogy a nevelés hangsúlyosan a szabadban történjen. Itt fedezzék és tapasztalják meg az őket körülvevő környezetet a gyerekek. Jelenleg két intézményükben gyakorolják ezt az oktatási módszert: Pilisi Almáskert farm-alapú nevelési központ és a Rügyek Közössége. Előzőben hároméves kortól fogadják a gyerekeket 9 éves korig (Farm.alapú Nevelésért Egyesület,2017).

5.2.Erdély

Határainkon kívül sem ismeretlen a környezeti nevelés eme színtere. Marosvásárhelyen is található, amelynek stílusosan Peter Pan nevét viseli. Ezt a létesítményt olyan emberek alapították, akiknek a természet mindig is jelen volt életükben és gyermekeik születtek. Gyermekkorhoz visszanyúlva, emlékeztek az erdei, mocsári, réti folyóparti élményeikre és a hasonló tapasztalásoktól nem akarták megfosztani sajátjaikat. Kitalálták és egyedülálló módon skandináv mintára megalapították erdei óvodájukat. Napi szinten az erdőben vannak, ott tanítják, oktatják időjárástól függetlenül a gyerekeket. Módszertana önalakító (emergent) tanulási lehetőséget követ. Minőségi szabadidőt biztosít, szezonális eseményekkel. Pedagógusai rávezetik a gyerekeket a problémák megoldására, kíváncsiságukat felébresztve. Játás- és helyszínelapú nevelési megközelítés. Helyet kap a játékban a sárknya”, ahol matematikai alapismereteket is elsajátíthatnak tudtán kívül. Ez mellett a nyelvi képességek, szókincsöbítés és önkifejezés nagyban fejlődik. ”Csúsdájuk” is sárból készül...ami eső hatására sárrá változik, napos időben homokosabb lesz. Ezen visszafelé is lehet mászni, ami az egyensúly stimulálásához járul hozzá. Ha több gyermek együtt játszik fejlődik a szociális érzékük, türelmet, toleranciát gyakorolják. Kiskertükben megtermelt zöldségekből, gyümölcsökből készült ételeket fogyasztanak. A termelési folyamatokba is bekapcsolódnak a gyerekek, gondozák a kiskertet. Több, saját készítésű hozzávaló is kikerül onnan: lekvár, paradicsomszósz, tojás, házi nutella. Szezonális ételeket, magokat fogyasztanak, nem használnak cukrot, fehér lisztet, tehéntejet. Nyári időszakban sem kell lemondani ezekről az élményekről, újakat is lehet szerezni, hiszen a nyári szünetben vakációs óvodaént üzemelnek. Rövid és hosszú programokból lehet választani. Nyilvánvalóan több, hasonló pedagógiai módszerrel működő intézet található a szomszédos országban, engem a megnevezése fogott meg, ezért is emeltem ki tevékenységüket (Peter Pan Forest Kids,2020).

5.3.Skandinávia

5.3.1. Norvégia

A méltán híres skandináv környezeti nevelés egyik országa. Itt, az erdei óvodáikban többféle nevelési módszert alkalmaznak. Az egyik, hogy váltott heteket tartanak. Az egyik héten a csoportszobában tevékenykednek, projektet készítenek elő. A másikban az időjárástól függetlenül az udvaron valósítják meg az előzőhéten előkészített témákat. Ők döntenek el mit szeretnének játszani: hóban, sárban ülni, fára mászni, vízzel játszani, udvari játékszerekkel foglalatoskodni. A norvég filozófia szerint, nincs rossz idő, csupán nem megfelelő öltözet! Ha átázna a gyermek ruházata-az előírásoknak megfelelően több váltás ruhának kell lennie-átöltöztetik és mehet a játék, tapasztalás tovább. Nagyon hideg időben, szélben egy kis sátorban gyűlnek össze a nevelőkkel, tüzet raknak, és körbe ülve mesélnek, beszélgetnek. Fontosnak tartják a kirándulásokat, az épített és természetes környezetük megismerését. Érdekesség még, hogy ide már egy éves kortól beíráthatják a gyerekeket: szüleik bundazsákkal hozzák őket és a napközbeni altatásuk a babakocsiban történik.

A másik erdei óvoda forma, hogy az év minden napján a szabadban töltik az idejüket a gyerekek. Erdei környezetben található az óvoda, nagy udvar és néhány kiszolgálóhelyiség tartozik hozzá. A sátor az igény szerinti melegedést szolgálja gyerekeknek, felnőtteknek egyaránt. Kályhával melegítenek, megtanítják a tűz fontosságát az ember életében. Rénszarvasbőrre telepedve mesét hallgatnak, esznek, beszélgetnek. Az erdei játszótéren sem korlátozzák a gyermeki szabadságot, bármit, bármikor használhatnak. A külső helyszín mellett biztosítanak más játékhöz szükséges eszközöket is: fém kisautók, homokozójátékok, fakockák.

A következő „barnahage-típus” egy olyan óvoda, ahol a számi nép hagyományait követve nevelnek. A számik a finnugor nyelvcsalád kis létszámú csoportja, Norvégiában körülbelül 50000-en élnek. A számik a természettel való együttélésének, a mindennapi élet és a hagyományok óvodai játékban való megjelenését a csoportszobában kialakított sátor, az eszközök, a falakon elhelyezett zászló és a ruházatot, hagyományokat bemutató képek sora díszíti. A kint és bent töltött idő arányosan eloszlik. Fellelhető náluk a mo-

dern játszótér, amit csak nevelői unszólásra próbálják ki a gyerekek (Molnár, Hartl 2017).

5.3.2. Dánia

A dán oktatási rendszerben a különböző képességekkel rendelkező gyermekeket oktatnak, akik csak szöveges értékelést kapnak. Minden gyermek a saját képességeinek megfelelő, testreszabott ismeretanyagot sajátíthat el. Dániában nincs beépítve a tantervbe a környezeti nevelés, csak facilitatori szereppel a civil szervezeteken keresztül jut el a növendékekhez. A kínált programokat az intézmények saját hatáskörben fogadhatják be. A céljuk az, hogy tudatosan alkalmakat teremtsenek és ezáltal a később a társadalom hasznos tagjává váljanak. Interdiszciplinárisan közelítik meg a környezeti nevelést. (Saly,é.n.)

Napjainkban, Dániában az erdőóvoda - Forest Kindergarten - arra hivatott, hogy a gyerekek napjaikat a természetben töltsék és tapasztalás útján. Ennek a környezeti pedagógiának több gondolkodó-Rousseau, Pestalozzi, Froebel, Dewey, Montessori/ a teljesség igénye nélkül/-volt hatással. Hét fő pedagógiai elv fogalmazódott meg:

1. A gyermek nevelésének, fejlesztésének holisztikus megközelítése
2. Minden gyermek egyedi, kompetens személy
3. A gyermeknek közvetlen és tartós tapasztalásra van szüksége
4. A gyermek tanulása aktív és interaktív
5. Gyermekközpontú környezetben a gyermek kibontakozik, megvalósíthatja önmagát
6. A gyermekeknek időt kell biztosítani, hogy kísérletezzenek, önálló gondolkodásokat fejlesszék. (Balogh,2020)

5.3.3. Finnország

Ebben a skandináv országban a Nemzeti Oktatási Központ határozza meg a nevelési-oktatási szempontokat, mely alapján készítik el saját tervüket az intézmények. Itt kitérnek a fenntarthatóság lehetőségeire, a Föld életképességének megtartására. A finnek fenntarthatóságra nevelése kilóg a sorból, mert nincs hangsúlyosa jelen a környezeti nevelés a koncepciók között, viszont fontosnak tartják az építészetoktatást. Elsősorban

az épített/mesterséges környezet megértését segítik és a természeti környezettel való harmonikus együttélésének lehetőségeire világítanak rá, példákkal mutatják be.

5.3.4. Svédország

Svédországban az első erdei nevelés úttörője Gösta Frohm volt. 1957-ben a „Szabad-
téri Életet Népszerűsítő Egyesület” ülésén részt vett. Kitalálták „Mulle” karakterét, aki
segít a gyerekeknek a természet szeretetének tanításában. Minden negyedik gyermek
részt vesz környezeti nevelésben Svédországban. Friluftslivprogram 4napos képzést
kínál a felnőtteknek is, a hol környezeti vezetőkkel is találkozhatnak. „Mulle” egy ba-
rátságos karakter, barátai segítségével bemutatja a természeti környezetet a gyerekek-
nek. Frohm olyan szereplőket talált ki, akik fejlesztik a fantáziát. A legújabb szereplő:
Nova, ő egy idegen, aki egy másik bolygóról érkezett, ami nem szennyezett. A vezetők
gyakran öltöznek be a mese szereplőinek és bábokkal fedeztetik fel a környezetet. A
tevékenységek az egyszerűségekre törekednek, a történetek gyerekközpontúak. 1985-ben
Siw Linde alapította az első erdei iskolát. Gyermekai születése után kapcsolódott be a
Skogsmulleskolába és vett részt a felnőttképzésben. 1980-tól hagyományos óvodában
dolgozott, hétvégenként a Skogsmulle vezetőjeként. Észrevette, milyen hatékony ez a
nevelési módszer, és elgondolkodott. Milyen lehetőségei lehetnek a kisebb korosztály
integrálásában? 1985-ben megnyitotta első iskoláját, „I UR och Skur” néven. Az alapí-
tók azon pedagógiai meggyőződése azon alapul. Milyen segítséget kapnak a fejlődésük-
höz a természettől. Megtanulnak kúszni, egyensúlyozni, ugrálni, kidőlt fákra mohos
sziklákra mászni. Meséket hallgatnak a fák alatt, réten piknikeznek. A kezdet nem volt
zökkenőmentes, de a szülők támogató hozzáállása sokat segített. Napjainkban a szülők
egy szombatjukat, félvégenként arra szánják, hogy a sérült játékokat, eszközöket rendbe
rakják. Azóta elterjedt ez a fajta nevelési módszer, érdeklődő pedagógusoknak tanfo-
lyamokat is szerveznek. A kezdetek óta már 180 óvoda és 18 iskola létesült. Külföldön
is sikeresek, Japánban, Német-, Orosz-, Lettország is létesültek intézményeik. A
Skogsmulle egy speciális program 5-6 éves gyerekek részére és még a legkisebb korosz-
tálynak (1-2 év) is van lehetőség: Skogsknopparna. A Skogknyttarna (Katicabogár) fog-
lalkozások 3-4 éves gyermekeknek szól. Játssz, énekel, felfedez. a nagyobb,
kisiskolás, iskolás korosztálynak is találhatók programok. Az intézmények rendelkeznek
fedett hellyel, amit szélsőséges időjárás esetén használnak. Az év 80%-át a szabadban

töltik. Különböző helyeket fedezhetnek fel/réteket, tavakat, gyümölcsösöket, dombokat/. A gyerekek magukkal hordják a felszerelésüket, ennivalót, italt, játékot vagy kincset, amit a természetben találtak Statisztikák kimutatták, hogy a gyermekek megbetegedéseinek aránya 5% alá csökkent. Motoros funkciójuk jobb volt, egyenletlen talajon ügyesebben jártak és tovább tudnak mászni, játékaik fantáziadúsabbak, változatosabbak.

5.4.Amerikai Egyesült Államok

Itt is nagyon sok és sokszínű intézmény, kezdeményezés létezik. Több, civil szervezet és Állami fenntartású óvoda fontosnak tartja a gyerekek környezeti nevelését. Az USA-ban a környezeti nevelők külön csoportot alkotnak, facilitátor szerepét töltik be. Ők irányítják a tevékenységek folyamán a tanulás ösztönzésére a tanulókat. Az óvodában elősegítik a folyamatos növekedést. Aktív figyelemmel kísérik és támogatják a gyermekek fejlődését. Igyekeznek az érdeklődés és a tervezett eredmény közti egyensúly megteremtésére. A tevékenység célja könnyen azonosíthatónak kell lenni, hogy az oktatók támogatni tudják a gyermekek bekapcsolódását. Nem adhatnak konkrét utasítást, hanem az egyéneknek kell kiválasztani az elképzelésükhöz megfelelő tevékenységet. Például: víz és homok keverékéből mit tud létrehozni...ez az irány szándékosan homályos és nyitott. Azért választják ezt a tevékenységet, mert gazdag tapasztalati lehetőséget biztosít, eltérő vizsgálati utak az egyéni választásokon múlik, segítő pedagógiai érveléssel. A Kinderforest intézmények óvodás kortól nyolc évesig fogadják a gyerekeket. Mindegyik környezeti nevelésért felelős szervezet, egyesület küldetése, hogy sikeres együttműködésük során egy fenntarthatóbb jövőt alakítsanak, építsenek fel, mivel világunk állandó változásban van, gyorsan kell reagálni.

5.5.Németország

Németországban a szabadlevegős „Freiluft” pedagógia az őshonos. Németországban Ursula Stube 1968-ban Wiesbadenben fogadta először az óvodás gyermekeket egy teljesen újszerű pedagógiai környezetben (Pásztor, Kiss,2023).1993-ban ismerték el az első erdei óvodák. Napjainkban is egyre népszerűbb a környezeti nevelés, amely ötvözi a hagyományos és az erdei intézmények nevelési módszereit. Németországban jelenleg is

2000 természetvédelmi és erdei óvoda működik. Bundesverband der Natur-und Waldkindergarten 1996-ban alakult (5.kép). Ekkor jöttek rá egy kisfilm megtekintése után, hogy a német erdei óvodák nem ismerik egymást, így egy konferenciát hoztak össze, ahol mindenki bemutatkozott. A következő évben már nagy érdeklődés övezte ezt a fajta találkozót, itt már 40 intézmény képviseltette magát. Az elkövetkező években már az erdei óvodai program megteremtése, újragondolása, innovatív koncepciójának kidolgozása és bővítése volt a cél. Konferenciáikat Németország különböző pontjain rendezik meg. Aktuális témákról szól és workshopokkal is népszerűsítik rendezvényeiket. Idei évben április 22-23-án tartják aktuális összejövetelüket, ahol a méhek élete természeti környezetük megfigyelése a cél. A műhelyben gyerekbarát módon figyelik meg a méhek mindennapjait a családokban, a fejlődési szakaszaikat, a méhkirálynőt. Megismerkednek a méhészet eszközeivel, alapfelszerelésével is. A műhelyben különféle tevékenységeket hajtanak végre a témához kapcsolódóan: a viaszt és a mézet feldolgozzák. Sokoldalúan közelítik meg a témát, mesékkel, dalokkal, ujj-játékokkal minden érzékszervet megmozgató módon (Németországi Természetvédelmi és Erdei Óvodák Szövetségi Szövetsége).

5 .kép: Bundesverband der Natur-und Waldkindergarten logo

(forrás: <https://www.bvnw.de>)

5.6.Egyesült Királyság

Az állam erősen ellenőrzés alatt tartja az oktatást. A környezeti nevelés fontos szerepet kapnak a pedagógiában. Terepgyakorlatokhoz biztosítják az eszközöket, szállást, étkezést. Vallják, hogy az élményközpontú, felfedezettő, tevékenykedtető tanulás hatása felmérhetetlen (Saly, é.n.). A környezeti nevelés célja náluk is az, hogy a résztvevők jól érezzék magukat, élményeket gyűjtsenek. A programok intenzív tanulási tapasztalatok. Összekapcsolják tanteremi oktatást más tanulási módszerrel, ahol megértik ezek összefüggéseit.

6. kép: Real World Learning logo (forrás: <https://www.rwlnetwork.org/>)

A Real World Learning Network (6.kép) a szabadtéri tanulás sikeres megközelítéseit kutatja és osztja meg, amelyek fokozzák a fenntartható fejlődés érdekében tett lépéseket. Hat ország hét szabadtéri oktatási szolgáltatója fogott össze, hogy 2012-ben elindítsa a hálózatot (hazánkban a Magyar Környezeti Nevelési Társaság). Azóta sok tag csatlakozott. A Real World Learning modell holisztikus és rugalmas megközelítést kínál a szabadtéri tanuláshoz a fenntarthatóság érdekében; a gondolkodás, a reflexió és a létezés módja. Minden egyes elem önmagában fontos, de ha összefüggő egészként adjuk át, sokkal mélyebb és tartalmasabb tanulási élményt nyújt (Real World Learning, é.n.).

6. KUTATÁS

6.1. Kutatási helyszín

Munkahelyemen, a zalaegerszegi Landerhegyi Óvoda Úrhajós utcai Óvodájában végeztem, ahol jelenleg 6csoport működik pedagógusainak száma 13fő, 160gyermek befogadására alkalmas. A Zalaegerszegi Landerhegyi Óvoda név a Landerhegyi városrész tagóvodáit egyesítő köznevelési intézmény. az intézménycsoport 3 különböző óvodát foglal magába: Úrhajós utcai Székhelyóvoda, és a hozzá tartozó Bazitai Csoport, Kodály Zoltán utcai Tagóvoda, Landerhegyi utcai Tagóvoda. Óvodai nevelésben nagy gondot fordítunk a teljes körű egészségfejlesztésre, a gyermekek testi szükségletének kielégítésére (gondozás, mozgás). A mozgás az értelmi képesség fejlődésének mozgatórugója. Az udvaron tudatosan elhelyezett játékeszközök, a tornaszobában sokszínű mozgatható sporteszközök támogatják óvodásaink mozgástapasztalat szerzését. Műfüves ovifoci pálya, KRESZ-pálya, Taposó ösvény erősíti a sport, mozgás megszerettetését. Óvodai életünket cselekvő aktivitás jellemzi. Olyan helyzetek, tevékenységek, problémahelyzetek átélése, melyek a valós élet tapasztalatait nyújtják óvodásaink számára. Biztosítva személyiségfejlődésüket, megoldásra és próbálkozásra ösztönözve őket sok sok élménnyel. Az ide járó gyermekek szüleit és kollégáim kérdeztem az óvodai környezeti nevelésről, erdei óvoda lehetőségéről. Óvodáink Örökös Zöld Óvoda, Madárbarát kert cím tulajdonosai, valamint a Boldog Óvoda Program megvalósítói.

A kutatás eredményei várhatóan választ adnak arra, hogy mennyire ismerik a résztvevők óvodánk környezeti nevelését, illetve az alternatív módokat. Valamint szeretném az óvodás korú gyermekek szüleit tájékoztatni, hogy milyen fontos és nagy jelentőségű a fenntarthatóságra nevelés. Kérdőívem 126ember töltötte ki, ebből szülő 113fő,10 fő pedagógus és 3fő olyan ember, aki pedagógus és óvodás korú gyermeke vagy unokája van. Az óvodai élet nagyrészt „anyás”, így csak 5apukát sikerült megszólítanom. A kutatás eredményei várhatóan választ adnak arra, hogy napjainkban milyen az adott helyzet az óvodákban.

6.2. Kérdésfelvetések

A kutatásban az alábbi kérdések megválaszolására kerestem a választ:

- Mennyire tartják fontosnak a környezeti nevelést az óvodában a szülők és pedagógusok?
- Mennyire fontos a környezeti nevelésben a gyermekek tapasztalatszerzése?
- Milyen ismeretekkel rendelkeznek a szülők az erdei óvodai nevelésről, programról?
- A szülők és a pedagógusok elfogadóak-e az erdei óvoda irányában?

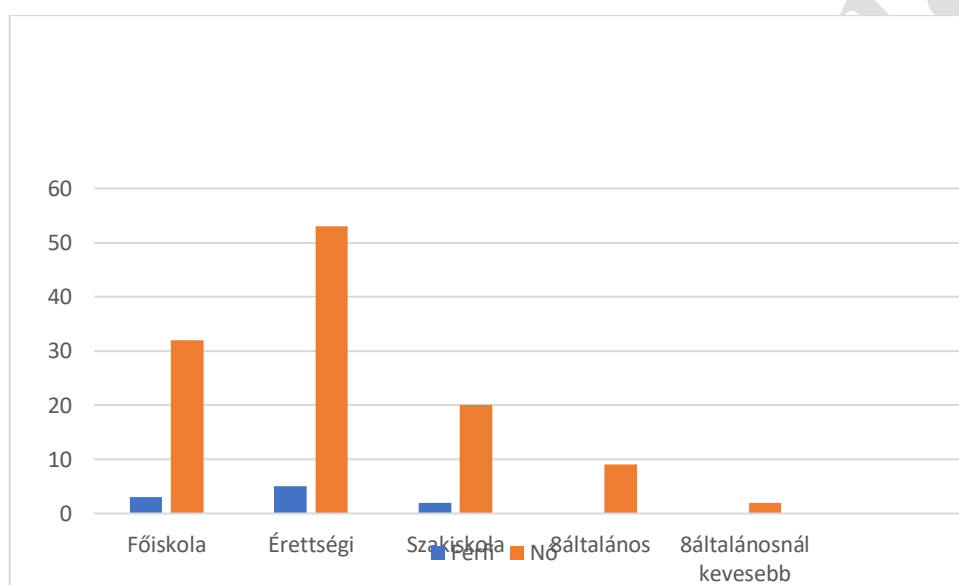
6.3. Kutatás módszerei

A vizsgálati résztvevők felkeresésekor egy reprezentatív felmérést folytattam, önálló, egyéni kérdőívet állítottam össze. Kutatásomat kérdőív formájában végeztem, amelyben óvodámban elérhető szülőket, kollégákat kérdeztem, vizsgáltam. A kérdőív papír alapon, kinyomtatott állapotban volt elérhető a kérdezettek számára. A résztvevőket szabadon választottam. A kutatás anonim módon történt. Az adatgyűjtés miatt két hónapos időintervallumban végeztem a kutatásom: 2023 február hónaptól, márciusig. A kérdőív 12 kérdést tartalmaz, továbbá az egyénről pár lényegesebb tényezőt, sajátosságát, mint például neme, életkora. Az első kérdések az alany személyére kérdez rá (neme, életkora). Következő kérdéssor az óvodai környezeti neveléssel kapcsolatos tapasztalatokat vizsgálja. Majd a kérdőívben egy kérdés irányul a szülők, pedagógusok hozzáállásáról. Ezután az erdei óvodai foglalkozások ismeretéről érdeklődtem. A felmérés végén személyes kérdésekre kerestem a választ, igénybe vennék-e az egész napos, erdei óvodai programot a gyerekek. A kérdőívem típusa önkitöltős. Zárt kérdéseket tettem fel, amely a meglátásom szerint a kitöltők feladatát megkönnyítette. A kérdőívet összesen 126 fő töltötte ki, amelyből 115 fő nő és 11 fő férfi.

6.4. Eredmények

Az első kérdéskörben a kitöltők nemére, végzettségére kaptam választ. 126 fő vett részt a kutatásban, akik közül 115 nő (91,1%) töltötte ki. Az iskolai végzettség nagy részében az érettségit vizsgát tettek, nem elenyésző számban vannak a diplomával rendelkezők. A következő ábrán bemutatásra kerül a résztvevők eloszlása. A férfi kitöltők kö-

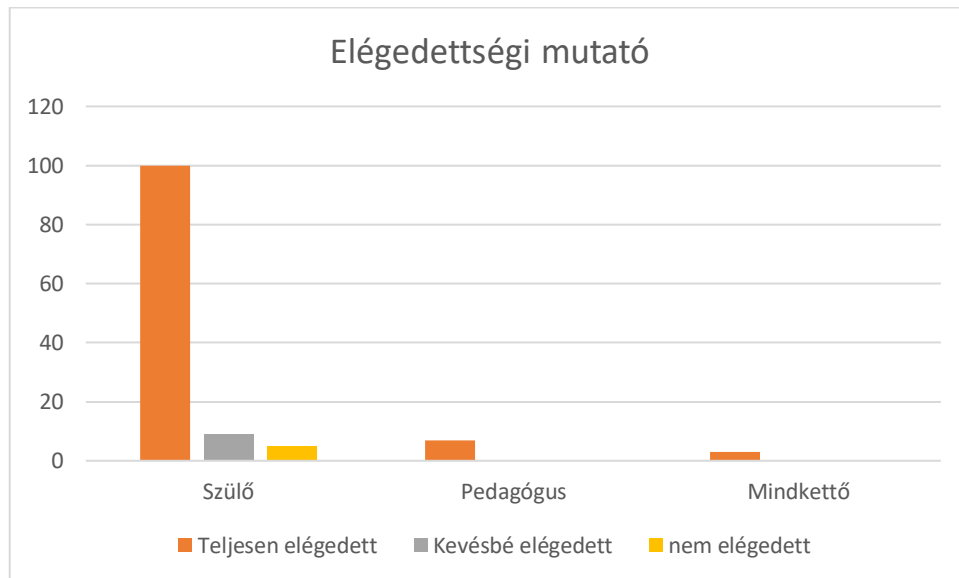
zül 3fő (0,02%) rendelkezik diplomával,5fő (0,03%) érettségizett, és 2fő (0,015%) szakiskolai végzettséggel rendelkezik. A hölgyek aránya 32 fő (25,3%) egyetemi, főiskolai bizonyítványa van,53fő (42%) középfokon végzett,20 fő (15,8%) szakmát tanult,9főnek (0,07%) általános iskolai papírja,2fő (0,015%) ennél kevesebbel rendelkezik. Az utóbbiak a további kérdéseket nem töltötték ki, így az ő kérdőívüket nem veszem figyelembe. 10fő pedagógus, ebből 3fő nevel óvodás korú gyermeket. Az első grafikon ezt ábrázolja(1.diagram).

1.diagram. Végzettség szerinti elosztás (Saját szerkesztés).

Szakirodalom alapján már több mint 300 éve jelen van a pedagógiában a természetközeli nevelés. Az első kérdésem a szülők, kollégák tájékozottságát mértem fel az óvodai környezeti nevelésre vonatkozóan az óvodában, amit a következő ábrán értékeltem ki (2.ábra). Három lehetőség közül választhattak a kitöltők. 107 fő (86,2%) adott választ arra, hogy teljes mértékben elégedett az óvodai környezeti neveléssel, szülők és nevelők közösen.19 fő (15%) úgy értékelte, kevésbé kielégítő az ismeretanyag, ebből 3 fő kolléga. A környezeti nevelés nagy fokban hozzájárul a gyermekek későbbi életére. Mennyire tudják megállni a helyüket a világban, milyen felelősségteljes felnőtté válnak az évek folyamán. Mint a szakirodalmi áttekintésben is kifejtettem, az erdei óvodai nevelés során fontos képességek birtokába juthatnak. Véleményem szerint a szülők elfogultak gyermekük pedagógusával, így, amit Ő nyújt, azt elegendőnek tartják. Ezért is lett ilyen magas szám a szülők között. Meg-

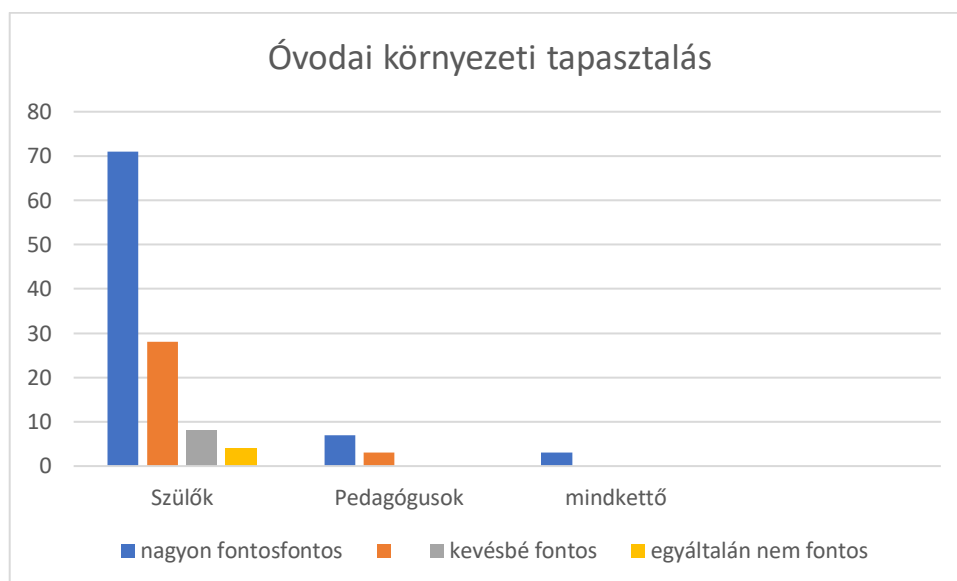
oldásában azt a lehetőséget látom, ha óvodai kereteken kívül is tájékozódniának e tárggyal kapcsolatos programokról és ki is próbálnák.

1. diagram. Milyen mértékben elégedett az óvoda környezeti nevelésével? (saját szerkesztés)

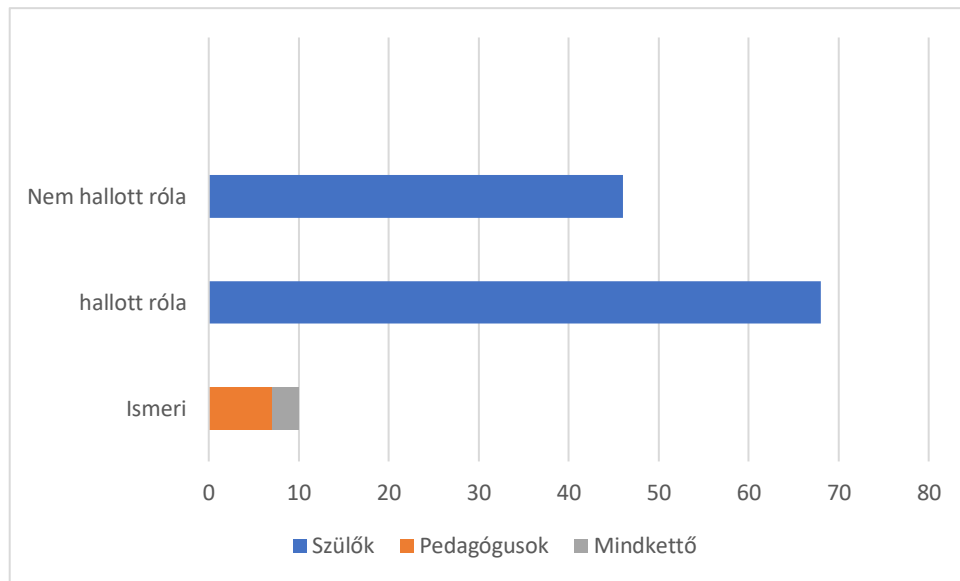
A pedagógusok feladata, hogy az óvodai nevelés alatt környezettel való ismerkedés is bekerüljön a gyermekek életébe. A pedagógusoknak nagyon fontos, hogy céljuknak megfelelő ismeretekkel rendelkezzenek, mivel így képesek értékelni a gyermekek fejlődését. Kíváncsi voltam, hogy a kitöltők tapasztalatai szerint milyen szinten rendelkeznek megfelelő ismeretekkel óvodapedagógusok és szülők. A legtöbb nevelő heti szinten tart olyan foglalkozást, ahol a külső világot megismerteti a gyerekekkel. Ez nem mindig tapasztalás útján történik, inkább bemutatás. A szülők, nagy arányban 83 fő (65,8%) a teszt kitöltése alapján megfelelőnek és elegendőnek tartja a gyermeke környezeti tájékoztatását, tapasztalási lehetőségét, a 10 fő (0,07%) pedagógus mindegyike ezt vallja. 27 fő (21,4%) szeretné, hogy több tapasztalási lehetőség kerülne be az óvodai életbe. A kitöltők kis arányában 4 fő (0,03%) nem elegendő az a foglalatosság, amit kapnak a gyermekeik az óvodában (2.diagram). Ők azok a résztvevők, akik hétvégenként nem a lakásban maradnak, hanem különböző programokat szerveznek családjuk számára. A mai óvodai életbe elég nehézkes a környezeti tapasztalást becsempészni a mindennapokba, de bízom kollégáim leleményességében, hogy ezt a feladatot is megoldják. Egy séta az óvoda körül, kirándulás a piacra, a közelben lévő forráshoz...sok lehetőséget be

lehetne tenni a mindennapos tapasztalásba. Erre a pedagógus fogékonysága nagymértékben hozzájárul.

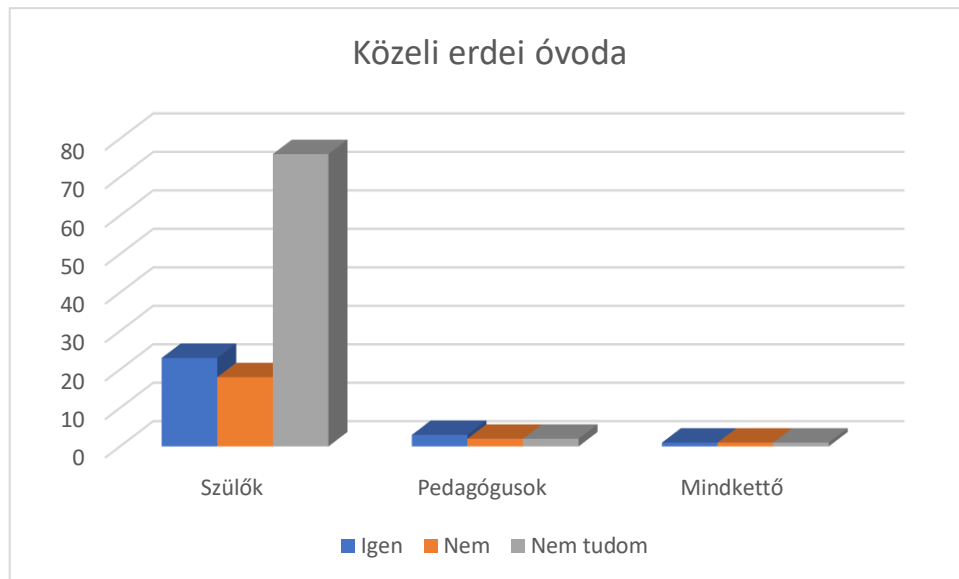
3.diagram Gyermeki tapasztalás fontossága (saját szerkesztés)

A környezeti nevelésnek az az alapvető célja, hogy a gyermek fejlődése során olyan tapasztalatokra is szert tegyen, amelyet nemcsak az épített környezet nyújt, hanem a természet. Arra voltam kíváncsi az előző kérdéseim után, mennyire ismerik az alternatív lehetőségeket a felmérésben résztvevők(4.diagram). Természetesen a pedagógusoknak nem volt új ismeret az erdei óvoda fogalma. Mindannyian hallottak már erről a tevékenységről. A szülők nagy részének 68 fő (54,8%) is ismert a fogalom, viszont 46 fő (37%) nem is hallott ilyen elfoglaltságról. Manapság a hétköznapi és hétvégi rutin-szerű tevékenységekről szólnak. Ez fontos dolog, ám nem segíti elő a gyermekek fejlődését. Ennek megoldását abban látom, hogy az óvodában lehetne egy erdei nevelést propagáló tájékoztató vagy szórólap terjesztése, illetve ehhez kapcsolódó programok. Erre az óvodapedagógusok is felhívhatják akár a gyermekek figyelmét, akár szülőkét is.

4. diagram Erdi óvoda ismertsége (saját szerkesztés)

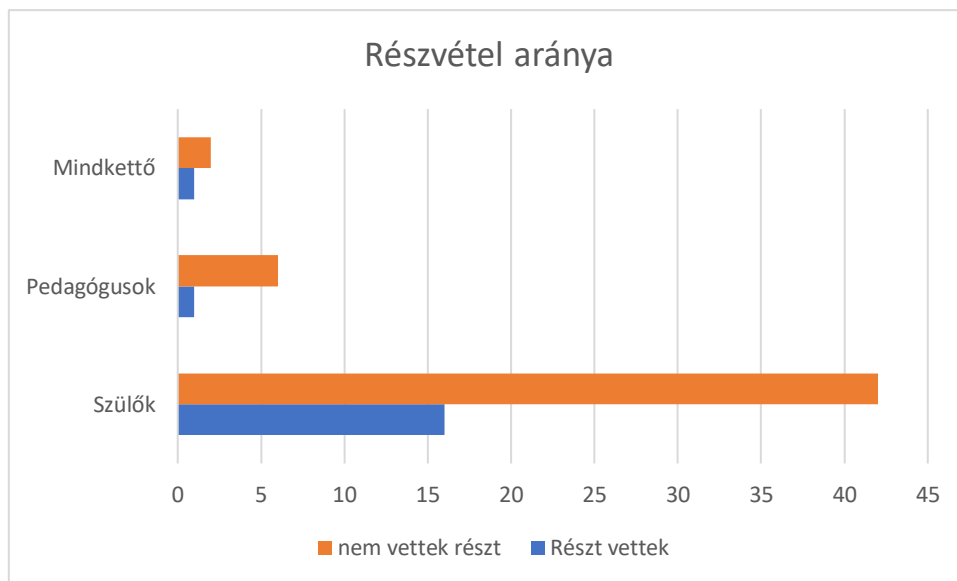
Zalaegerszeg környékén, illetve Zala megyében is található erdei óvoda. Legközelebb, Lenti mellett, Obornakon, a Nyitnikék Erdészeti Erdi Iskola és Óvoda. Ez városunktól kb. fél órási autóúttal elérhető. Az erdei iskolák, óvodák fő szezonja egyértelműen a tavaszi és a kora nyári időszak, a téli programokra pedig egyáltalán nincs érdeklődő. Mégis, meglepő, mennyire kevesen ismerik a felmérés alapján. Erre vonatkozóan meglepő válaszokat kaptam, amit a következő diagramon (4. ábra) jelenítek meg. A szülők 76 fő (60,3%) nagy része nem tudja, van-e lakóhelye közelében ilyen lehetőség. Kollégáim is kevésbé tájékozottak: 3 fő (0,02%) ismeri a fentebb említett helyet, a többiek nem. Tájékozatlanságukat vélelem oknak. Ennél a kérdésnél is az információhiányban látom a problémát. Ez az erdei óvoda az általam megtekintett más létesítményeknél kevesebb lehetőséget kínál. „Hétköznapiabb”, az otthonról is elérhető program kevésbé vonzó az óvodai csoportok számára. Persze, az ilyen korú gyermekeknek nem biztos, hogy a komplexebb lehetőségek vonzóak. A kirándulni és a természetet bemutató pedagógus döntése alapján ez is megfelelő lehet növendékeinek.

5. diagram Közelben lévő erdei óvoda (Saját szerkesztés)

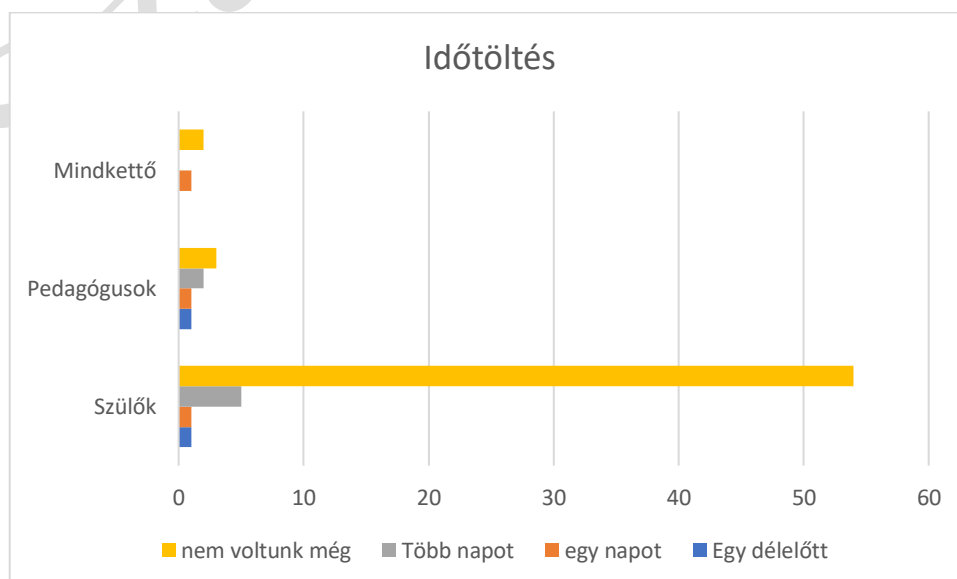
Következő kérdések arról faggatja azt a kevés résztvevőt, akik ismerik a lehetőséget, milyen arányban vettek részt egy erdei óvodai foglalkozáson (5.ábra). A 68fő ismertsége alapján, az is érdekelt, mennyi időt töltött gyermeke a helyszíne (6.ábra). Elszomorító volt az összegzésnél látni, hogy a kitöltők 68 fő (54,8%) közül 54-en (79,4%) nem is voltak még ilyen létesítménybe!

Megoldás lehet, ha úgynevezett témnapokra visszük a gyerekeket az erdei óvodába. A témnap szó jelentése benne van magában az elnevezésben. Adott napon a csemeték s minden tagja ugyanazzal a témával foglalkozik. Lényege a következő: az óvoda pedagógiai programjában rögzítetten szerepel egy vagy több (projekt) téma, amit a pedagógusok a hagyományostól eltérő formában dolgoznak fel, a lehető legkomplexebb módon, így, hogy az a résztvevő gyermekeknek is jó kedvet és sikerélményt adjon. Ez a projektpedagógia segítségével lehetséges (Bilku, 2009)

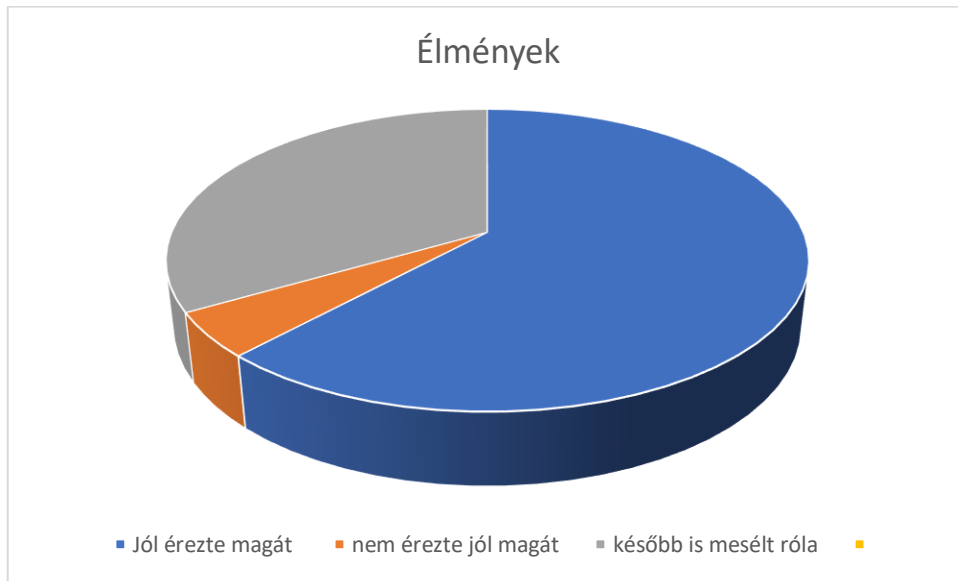

6. diagram Részvételi arány (saját szerkesztés)

Az erdei óvodai programon való részvétel hossza nagyrészt 1-1napra korlátozódott. Szülők közül 5 fő gyermeke töltött egy hetet ezen a módon kollégáim közül ketten (6. diagram). Ezek a kicsi számok arra engednek következtetni, hogy félelemmel vagy bizonytalansággal küszködnek a szülők. Ezt, valószínűnek tartom, a szülői féltés áll a háttérben. Abból fakadóan, hogy csak időtöltést vagy gyermekfelügyeletet szeretnének biztosítani gyermeküknek. Alacsony tájékozottságuk félelmük alapja. Szakirodalmi munkám segítséget tud nyújtani ennek az aggodalmaknak véget venni.

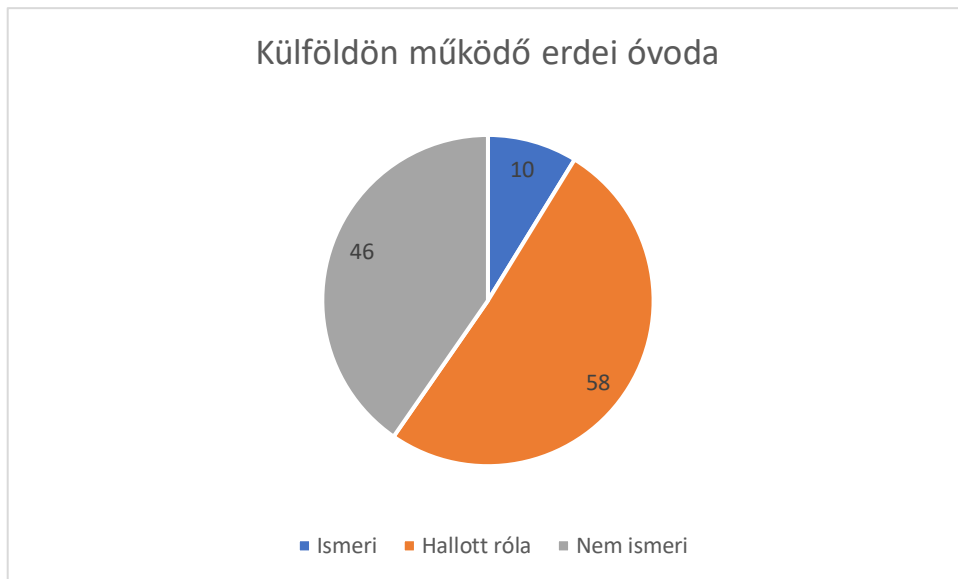

7.ábra: Időtöltés hossza (saját szerkesztés)

8.diagram. Élmények hatása (saját szerkesztés)

A 10. kérdésemre érdekes válaszok jöttek. A 14 családnak a gyermeki élmények hatására szinte csak pozitív tapasztalatai lettek. Az az egy család, akinek gyermeke nem érezte jól magát, ő részben elégedett választ adta (8.diagram). Az erdei óvoda olyan programokat kínál ahol kipróbálhatják magukat a gyerekek. Ez számukra olyan lehetőség, melyet kevésbé élvezhetnek ki a hétköznapiakban. Mivel ezek az alkalmak olyan tapasztalatokat nyújtanak, amelyek újdonságnak számítanak nekik, felejthetetlen élmények számukra. Az érzéseket, benyomásokat mesélve kíváncsivá és érdeklődővé tehetjük a szülőket és gyermekeket egyaránt. A külföldi óvodák ismertsége szintén homályos folt a szülők körében (9.ábra). 124 résztvevő közül, többen a magyar vonatkozást sem ismerik, így a más országokban fellelhető erdei óvodák is ismeretlenek számukra. Pedagóguskollégáim, akik szülők is hallottak róla, egyikük ismeri is. A szülők közül csak 10 fő (0,08%) ismeri, hallott a magyar intézményektől eltérő erdei oktatás módszerével.

9. ábra Külföldön működő erdei óvodák ismertsége (saját szerkesztés)

Mivel hazánkban is kevés ismerettel rendelkeznek az emberek, így a külföldön működő erdei óvodákról sincs tudásuk. Az ottani nevelés példaértékű is lehetne Magyarországon. Itt, nálunk is fejlett a környezeti nevelés, azonban más dolgokra helyezzük a hangsúlyt. Nézőpontjaink közelítése lehetne megoldás. Ebben a társadalmi, szociális és egyéb helyzetek figyelembevételére van szükség, szakemberek találkozásával és tanácskozásával. Ezek eredményeiről beszámolók, és minden olyan tájékoztatóra van szükség, ami eléri a hétköznapi embereket is.

6.1 Összegzés

Összességében elmondható, hogy az óvodai környezeti nevelés jelentősége manapság egyre nagyobb figyelmet kap. Óvodapedagógus hallgatóként fontosnak tartom a gyermek mindennapos környezeti nevelés biztosításának fontosságát. Meglátásom szerint már óvodás korban ki kell alakítani a gyermekek környezetszeretetét. Manapság viszonylag egyre több gyermek rendelkezik valamilyen tapasztalattal, amelyet értő pedagógusi hozzáállással tudást is átadhatunk, különböző gyakorlatokkal, játékos feladatokkal.

A tevékenységemhez nagyban hozzájárult a saját készítésű kérdőívem, melyben demográfiai adatokon kívül, a környezeti neveléssel és erdei óvodával kapcsolatos tájékozottságot kutattam. Összesen 126 főt tudtam bevonni a kutatásomba. A kutatást 2023.február elejétől március végéig tartott. Feladatomnak tekintettem, hogy az erdei óvodák történeti feltárásával hozzásegítsem a társadalmi szemlélet megváltozását ezzel kapcsolatban.

Tapasztalataim szerint egyre inkább növekszik azoknak a gyerekeknek a száma, akik kevesebb időt töltenek a szabadban. Sok tényező befolyásolja, melyben szerepe van a szülőknek és az óvodapedagógusoknak is. Az első feltételezésem, miszerint a kérdőívem tanulmányozását, boncolgatását követően értelemszerűvé vált, hogy a környezeti nevelést fontosnak tartják a szülők és pedagógusok egyaránt. Hipotézisem ezek szerint igaznak bizonyult, már az óvodás korban is lényeges a környezettudatos példamutatás. Már óvodás korú gyerekek körében is fontos a prevenció, tájékoztatás, mivel csak így tudunk felelősségteljes, környezettudatosan élő felnőtteket nevelni.

Az erdei óvoda hihetetlen lehetőséget biztosít a gyermekek számára, hogy egyedi és ösztönző környezetben tanuljanak és fejlődjenek. Azzal, hogy a szabadban töltik az idejüket, nemcsak a friss levegőből profitálnak, hanem a természet és az őket körülvevő világ iránti megbecsülésük is fejlődik. Az erdei óvoda ösztönzi az önálló gondolkodást, a problémamegoldást, a csapatmunkát, kreativitást, miközben a gyerekek megkapják az élethez való boldoguláshoz szükséges eszközöket. Akár erődöt építenek, akár állatnyomokat azonosítanak, vagy egyszerűen csak felfedezik a természetet, az erdei óvodában olyan szabadságot kapnak, hogy saját tempójukban tanuljanak és fejlődjenek. A lényeg-

ge, hogy megtapasztalják a gyermekkort úgy, ahogyan azt élni kell: szabadon, fantáziadúsan és csodákkal telve.

Így levonható az a következtetés, hogy az óvodás korban kiemelkedő szerepe lenne ennek a nevelési módnak, nemcsak az óvodai életben. Sajnálatos tapasztalás részemről, hogy a szülők nagy része nem is érdeklődik eme tárgykör iránt és nem is tesz ennek érdekében semmit. Teljes apátiát érzek ezzel kapcsolatban. Megoldása talán az lenne, hogy több olyan lehetőséget kínáljunk fel a családoknak-akár települési szinten is-, amelyek a gyermeki tapasztalást segítik.

Utolsó kérdésfelvetésem arra irányul, mennyire elfogadóak a felnőttek az erdei óvoda irányában. Kérdőívemben erre kissé visszafogott válaszokat kaptam. Kevésbé nyitottak a felnőttek az újdonságok iránt.

A dolgozatom célja, hogy segítséget nyújtsak az óvodapedagógusi pályán dolgozó kollégáknak. Kutatásom eredményeit az óvodai nevelés szakfolyóiratában publikálnám. Nekem, mint leendő óvodapedagógusnak elsődleges feladatomban lesz a környezeti nevelés népszerűsítése a jövőbeli óvodások körében a fenntarthatóság javára.

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

Amerikai Erdei Óvoda Egyesület (2015.02) (online)
<https://www.forestkindergartenassociation.org/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.23.

Való világ tanulás 2023 (online)
<https://www.rwlnetwork.org/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.28.

Bagdány Mária-Nagy Angéla. 2012. szept. 7. A kompetencia alapú programcsomag(online) <https://sites.google.com/site/nagyhegyesovi/innovaciok> letöltés utolsó dátuma:2023.04.12.:

Balogh Bori-Zsoffay B.Klára. 2020: Erdőóvoda. Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat, 8 (3), 237-252.pp.

Bihari Katalin: Projekt módszer az erdei óvodában Magiszter, 2009.7.évf. tavasz

Bihariné Krekó Ilona-Léglér Judit-Kanczler Gyuláné (év nélküli).: Az óvodai környezeti nevelés (online)
<https://www.tok.elte.hu/dstore/document/2244/Az%20%C3%B3vodai%20k%C3%B6rnyezeti%20nevel%C3%A9s%20m%C3%B3dszertana.pdf> letöltés utolsó dátuma:2023.04.13.

Bihariné Krekó Ilona – Kanczler Gyuláné. 2019: Az óvodai környezeti nevelés módszertana. Budapest ELTE

Bilku Rolandné. 2009.: Témahét, témanap, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület Iskolazöldítési módszertára

Csapó József-Victor András- Albert Judit.: United Nations. Educational, Scientific and Cultural Organization, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület 2000 Tbiliszi Nyilatkozat: Kormányközi Konferencia a Környezeti Nevelésről az UNESCO és az UNEP közös szervezésében: Tbiliszi, 1977. október 14-26.: zárójelentés Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest

Czippán Katalin-Havas Péter-Victor András. 2010: „Környezeti nevelés a fenntarthatóságért”, Budapest: Magyar Környezeti Nevelési Egyesület,33-39.p.

Demeter Katalin-Nevigyánszky Éva. 2020: DKN „hej, óvoda, óvoda!” a Budai Képző gyakorlóóvodájának keretezett története. Mozaikok 150 év történetéből, 123.pp.

Demeter Éva. 2004: Az erdei óvoda szerepe a környezeti nevelésben Sárospataki Pedagógiai Füzetek. 23:31-35pp

Erdi óvoda minősítés dokumentumai. 2013: Az Erdi Óvoda-Iskola Program Érdekegyeztető Tanácsának megbízásából a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium valamint az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatásával 2013 Eperjesi Barnabásné: Milyen az erdei óvoda? Óvodai nevelés, 2003.(56.évf.),8.sz.,311-313.pp.

Eperjesi Barnabásné-Varga Istvánné. 1999: Erdei Óvoda- másképpen Fejlesztő Pedagógia, (10.évf)2-3.sz.,9-10.pp.

Erdei Óvoda-Iskola Program Érdekegyeztető Tanács. 2009: Erdei óvodai minősítés. Budapest: Erdei Óvoda-Iskola Program Érdekegyeztető Tanács, 5pp.

Faragó Tibor. 2018: Az EU energia- és klímapolitikájának összekapcsolása. Lépések a fenntarthatóság felé, 23 (4), 4-6pp.

Farkas András. 2010: Gondolatok a projektmódszer történetéhez. Új Pedagógiai Szemle, 1, 2.208-213pp.

Farm-alapú nevelésért Egyesület 2017 (online)
<https://farmiskola.hu/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.24

Fekécs Edit. 2022: Egyre nagyobb az igény az erdei óvodákra, vadonra van szükségük a gyerekeknek(online)
<https://sokszinuvidek.24.hu/eletmod/2022/06/08/erdei-ovoda-vadon-termeszet-gyerekek/> letöltés utolsó dátuma:2023. 04. 05.

Felkai László.2002: Szervezeti és tartalmi jellegű változások az ezeréves magyar iskolában. Hagyomány és megújulás a magyar oktatásban: neveléstörténeti konferenciák, 19, 7.pp.

Füzné Kószó Mária. 2002: A környezeti nevelési koncepciói. Iskolakultúra, 12 (1), 40-50pp.
Tv Környezettudatosságra nevelés az óvodában 2018 :(szerző nélküli) Miskolc

Havas Péter.1994: Érték és értékátadás a környezeti nevelésben. Iskolakultúra, 4 (9), 3-15pp.

Havas Péter. 1996: A környezeti nevelés gyökerei Magyarországon Adalékok „Az ember és a környezete” -témakör oktatásának hazai múltjából/18-20.század/1996 59-110pp

Havas Péter. 2002: A környezetvédelmi tudatformálás színterei és módszerei. Körlánc Egyesület, Budapest

Havas Péter -Széplaki Nikolett -Varga Attila. 2004: A környezeti nevelés magyarországi gyakorlata Új Pedagógiai Szemle, 2004/1. sz., 12-25. pp

Hortobágyi Katalin. 1993: Erdei iskola: „Ahol a fáktól jobban látni az erdőt”. Budapest:1993 Iskolafejlesztési Alapítvány, OKI Iskolafejlesztési Központ, Erdei Iskola Egyesület.Altern füzetek 6. 1993

Hortobágyi Katalin. 1993: Újjászülető erdei iskolák Magyarországon. Iskolakultúra, 3 (13-14), 85-90pp.

Husztai Anett. 2019: Az erdei iskola potenciális színtere a problémamegoldó gondolkodás fejlesztésének. Journal of Applied Technical and Educational Sciences,9 (3), 117-132.pp.

Jantnerné Oláh Ibolya. 2017: Erdőpedagógiai és természetpedagógiai módszerek alkalmazása óvoda udvarán kialakított környezeti nevelési tanösvényen (hely nélküli)

Kaposi József. 2012: Értékek és tartalmak, avagy a tartalom értékei. Új pedagógiai szemle, 52, 69-110pp.

Kárász Imre. 2015: A környezeti nevelés története, céljai és eszközei In: Környezeti nevelés és tudatformálás. Eszterházy Károly Főiskola Líceum Kiadó.37-53pp.

Krakker Anna. 2016: Környezettudatosságra és fenntarthatóságra nevelés élményalapú módszerekkel kisiskolás korban. Tavaszi szél spring wind 39.pp.

Kissné Zsámboki Réka. :2022: Óvodapedagógus-képzés Freinet módra. Pedagógus-képzés, 9 (38), 2011/1–2 157-167 pp.

Kéri, Katalin. 2002: Gyermekképünk az ötvenes évek első felében. Iskolakultúra, 12(3), 47-59 pp.

KOKOSZ. 2013. kokosz.hu. Forrás: Erdei Iskola Minősítés Dokumentumai(online): <http://kokosz.hu> letöltés utolsó dátuma:2023.04.14.

Kovácsné Bakosi Éva 2009.06.17: Játék és tanulás az óvodában (online) <https://ofi.oh.gov.hu/jatek-es-tanulas-az-ovodaban> (letöltés utolsó dátuma:2023. 04. 09.)

Kovács Ivett. 2018: Egy óvodai innováció története. Iskolakultúra, 28 (1-2), 118-125 pp.

Könczey Réka – Kovács Erika – Kovács Lászlóné- Varga Attila 2016: Zöld óvoda leszünk. Módszertani útmutató és segédanyag. Budapest: OFI, <https://ofi.oh.gov.hu/kiadvany/zold-ovoda-leszunk-modszer-tani-segedanyag-es-utmutato-zold-ovoda-cimpalyazatra-keszulo> letöltés utolsó dátuma:2023.04.24.

Könczey Réka- Kovács Erika- Kovács Lászlóné- Varga Attila. 2016: Zöld Óvoda Leszünk! Budapest. Komáromi Nyomda és Kiadó Kft

Körmöci Katalin.: Projekt módszer az óvodában.2004, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó

Környezetpedagógia.2014: Tantárgyi program és segédlet Sopron

Körmöci Katalin. 2004: Projekt módszer az óvodában. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó

Lehoczky János 1999: Iskola a természetben, avagy A környezeti nevelés gyakorlata. Budapest: Raabe Kiadó 258pp.

Leskó Gabriella. 2018: Az erdei iskola környezeti attitűd formáló hatása (Doktori disszertáció)

Lükő István. 2003: Környezetpedagógia: bevezetés a környezeti nevelés és oktatás pedagógiai és társadalmi kérdéseibe. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Major László. 2012: A környezeti nevelés szerepe a környezettudatos magatartás formálásában. Iskolakultúra, 22(9), 67-79pp.

Mcgurk, Linda Akeson. 2021: Nincs olyan, hogy rossz idő? Hogyan neveljünk egészséges, reziliens és magabiztos gyerekeket skandináv módra? HVG Könyvek, Budapest, 2021

Molnár Katalin. 2009. Erdővel kapcsolatos ismeretek gyermeket nevelő családok körében Doktori disszertáció. Nyugat-Magyarországi Egyetem

Molnár Katalin. 2015: Környezeti nevelés -környezettudatos magatartásformálás (hely nélküli)

Molnár Katalin-Hartl Éva. 2017: Természetkapcsolat a norvég környezeti nevelésben Soproni Egyetem Kiadó, Sopron, 77-88pp.

Molnár Katalin. 2020. Tájékozódva nevelj! Tanulmánykötet Mészáros Károly tiszteletére. University of Sopron, Sopron, pp. 207-217pp.

Lukács Józsefné-Ferencz Éva. 2022.: Tavaszi jeles napok az óvodai környezeti nevelésben., Flaccus Kiadó

Magyarországi Zöld Óvodák Hálózata. 2012 (online). Zöld Óvoda Kritériumrendszer. Forrás: Zoldovoda.hu: <http://zoldovoda.hu/hu/palyazat/palyazati-felhivas-zold-ovoda-esorokos-zold-ovoda-cim-elnyeresere>

Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok - 3. sz. 2018.(online) http://real.mtak.hu/88291/1/EPA03448_multidiszciplinaris_2018_3_111-128.pdf letöltés utolsó dátuma:2023.04.16.

Natúrázzunk! Natura 2000 kézikönyv zöld óvodapedagógusoknak Oktatókutató és Fejlesztő Intézet,2016

Néder Katalin – Saly Erika – Szentpétery Lászlóné. (év nélküli): Hazai és nemzetközi környezeti nevelési programok, projektek a közelmúltban

Németországi Természetvédelmi és Erdői Óvodák Szövetségi Szövetsége (év nélküli) (online) <https://www.bvnw.de/> letöltés utolsó dátuma:2023.03.31

Saly Erika.2014.: Nemzetközi és hazai környezeti nevelési tapasztalatok összefoglalója: a környezeti nevelés helyzetét külföldön. Tanulmány, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest

Saly Erika. 2016: Ökoiskola mint pedagógiai innováció. Tanulmányok a pedagógiai innováció támogatásának lehetőségeiről 117pp.

Saly Erika. (év nélküli): Nemzetközi és hazai környezeti nevelési tapasztalatok összefoglalója Ökoiskolai útmutató füzetek

Smizsánszky Marján Ida-Tarné Venczel Ágnes. 2018: Környezettudatosságra nevelés az óvodában

Schróth Ágnes. 2004: Környezeti nevelés a középiskolában. Trefort Kiadó, Budapest

Tóth-Mózer Szilvia. 2022: Fókuszban a facilitátor Tempus Közalapítvány

Pálfi Sándor. 2010: A magyar óvodai projektpedagógia elméleti alapjai. Debreceni Egyetemi Kiadó.

Pásztor Enikő- Kiss Andrea Tünde. 2023: Az erdő, mint nevelési színtér a hazai óvodai nevelésben, külföldi kitekintéssel Magyar Tudomány, 184(3) 43-52pp.

Péntekné Szabó Ágota -Gálosi Márta.1999.: Környezeti nevelés tanári kézikönyv. Budapest. Egészségvirág Egyesület, 103pp.

Peter Pan Forest Kids 2020.05 (online).
<https://www.peterpanforestkids.ro/hu/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.18.

Real World Learning Real World Learning (év nélküli) (online)
<https://www.rwlnetwork.org/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.23.

Robertson, Juliet 2008, *Swedish Forest Kindergartens, 1. rész* (PDF)(online), Creative Star Learning Company, archiválva az eredetiből (PDF) letöltés utolsó dátuma:2023.03.31.

Tanyó Lászlóné. 2001: Erdei Óvoda Nimród (89.évf.)8.sz.12.pp.

Tarné Venczel Ágnes. 2018: Környezettudatosságra nevelés az óvodában Miskolc,

Varga Attila. 2003.05. Környezeti nevelés a magyar közoktatásban - az ökoiskolák szemszögéből (online)
<https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/kornyezeti-neveles-a-magyar-kozoktatásban-az-okoiskolák-szemszögebol> letöltés utolsó dátuma:2023.05.03.

Varga Attila. 2009 (online)A környezeti kompetencia. Forrás: <http://ofi.hu>:
<http://ofi.hu/tudastar/4-vitaforum-kozepiskolai/kornyezeti-kompetencia> letöltés utolsó dátuma:2023.04.22.

Vásárhelyi Tamás- Victor András. 2003: Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest

Vásárhelyi Judit. 2010: Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest

Vekerdy Tamás 2017.07.14: Ötévesen nem angolul kell tanulni, hanem...(online)
<https://www.tudasfaja.com/dr-vekerdy-tamas-otevesen-nem-angolul-kell-tanulni-hanem/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.02.

Waldorf 2023.01.30.: Zalai Waldorf Óvoda, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (online) <https://zalaiwaldorf.hu/> letöltés utolsó dátuma:2023.04.11.

Williams-Sieghedsen, J. 2017: A Dán Erdei Iskola megközelítésének megértése: Korai oktatás a gyakorlatban.

Szabó Szilvia

8. MELLÉKLETEK

Kedves Kitöltők!

Szabó Szilvia vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus harmadéves, végzős óvodapedagógus hallgatója vagyok. „A magával ragadó tanulás az erdőben: az erdei óvodák” című szakdolgozatom elkészítésében kérném a segítségüket. Az alábbi kérdőív kitöltésével tudja támogatni szakdolgozati munkámat. A kérdőív kitöltése anonim, az eredményeket szakdolgozatom elkészítéséhez használom fel. Köszönöm, hogy kitöltésével támogatja a kutatásom sikerét!

1.sz melléklet-KÉRDŐÍV

Anonim adatok

- Válaszadó neme: ☐ férfi ☐ nő
- Foglalkozása: ☐ szülő ☐ pedagógus ☐ mindkettő
- Milyen korú gyermeket nevel?
- ☐ 3-6 éves ☐ 7-10 éves ☐ 10 év feletti
- Legmagasabb iskolai végzettsége:
- ☐ főiskola, egyetem
- ☐ középiskola, érettségi
- ☐ szakiskola
- ☐ 8 általános
- ☐ 8 általánosnál kevesebb

1. Mennyire tartja hatékonynak az óvodai környezeti nevelést?

- ☐ teljesen elégedett vagyok
- ☐ részben elégedett vagyok
- ☐ egyáltalán nem vagyok elégedett

2. Mennyire tartja fontosnak az gyermeke tapasztalását?

- ☐ nagyon fontosnak tartom
- ☐ fontosnak tartom
- ☐ kevésbé tartom fontosnak
- ☐ egyáltalán nem tartom fontosnak

3. Hallott már az erdei óvodai programról?

- ☐ igen ☐ nem

4. Hol hallott róla?

- ☐ internet ☐ ismerős, barát
☐ máshonnan, mégpedig:.....

5. Található a lakóhelye közelében erdei óvoda?

- ☐ igen ☐ nem ☐ nem tudom

6. Részt vettek már erdei óvodai programon?

- ☐ igen ☐ nem

7. Kivel látogatták meg az erdei óvodát?

- ☐ családdal, gyerekekkel
☐ barátokkal és gyerekekkel
☐ csak a gyermekem volt pedagógussal
☐ én vittem, és otthagytam
☐ nem voltunk még

8. Ha igen, mennyi időt töltöttek ott vagy töltött ott a gyermeke?

- ☐ egy délelőttöt
☐ egész napot
☐ több napot
☐ nem voltunk még

9. Hogyan érezte magát ott gyermeke?

- ☐ lelkesen mesélte élményeit
☐ nem érezte jól magát
☐ aznap még nem mesélt róla, de később többször szóba került

10. Mit gondol, az erdei óvodai foglalkozás mennyire segítette elő gyermeke fejlődését?

- ☐ teljesen elégedett vagyok
☐ részben elégedett vagyok
☐ egyáltalán nem vagyok elégedett

11. Hallott már a külföldön működő erdei óvodákról?

☐ igen

☐ nem

12. Támogatná gyermeke folyamatos erdei óvodai tagságát, ahol minden körülmények közt a szabadban töltik a napjaikat?

☐ teljesen mértékben

☐ kevésbé

☐ egyáltalán nem

13. Tudná segíteni gyermeke intézményét egy hasonló témájú program segítségével?

☐ teljesen mértékben

☐ kis mértékben

☐ egyáltalán nem

9. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani, **Dávid Jánosnak** a témavezetőmnek, aki odaadóan felügyelte a szakdolgozatom megírását, bármikor időt tudott szakítani a közös munkára, a tanácsaival, illetve javaslataival nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az eredmény pontos, lényegre törő, érdekes és szemléletes legyen.